

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ШПУНЯРСЬКА ТЕТЯНА ІВАНІВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри
фінансів і банківської справи,
канд. екон. наук, доцент

_____ Л. В. Юрчишена
« _____ » _____ 20__ р.

**ОЦІНКА ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ В УПРАВЛІННІ
КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ**

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Н. І. Волкова, доцент кафедри
фінансів і банківської справи,
канд. екон. наук, доцент

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЕКТС/за національного шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Шпунярська Т.І. Оцінка якості кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банку. Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

В кваліфікаційній роботі розглянуто теоретико-методологічні засади оцінки якості кредитного портфелю комерційного банку. Проведено діагностику стану кредитного портфелю України та АТ «Ощадбанк» зокрема. Розроблено концепцію вдосконалення якості кредитного портфелю на основі матеріалів АТ «Ощадбанк». Надано рекомендації щодо вдосконалення методів оцінки якості кредитного портфелю комерційного банку.

Головним науковим результатом дослідження є розроблена концепція, мета якої полягає в вдосконаленні якості оцінки кредитну ризику та управлінні кредитним портфелем збільшення рівня дохідності від проведених кредитних операцій.

Ключові слова: кредитний портфель, кредитна діяльність, кредитні ризик, оцінка якості кредитного портфелю.

70 с., 16 табл., 35 рис., бібліограф.: 55 джерел.

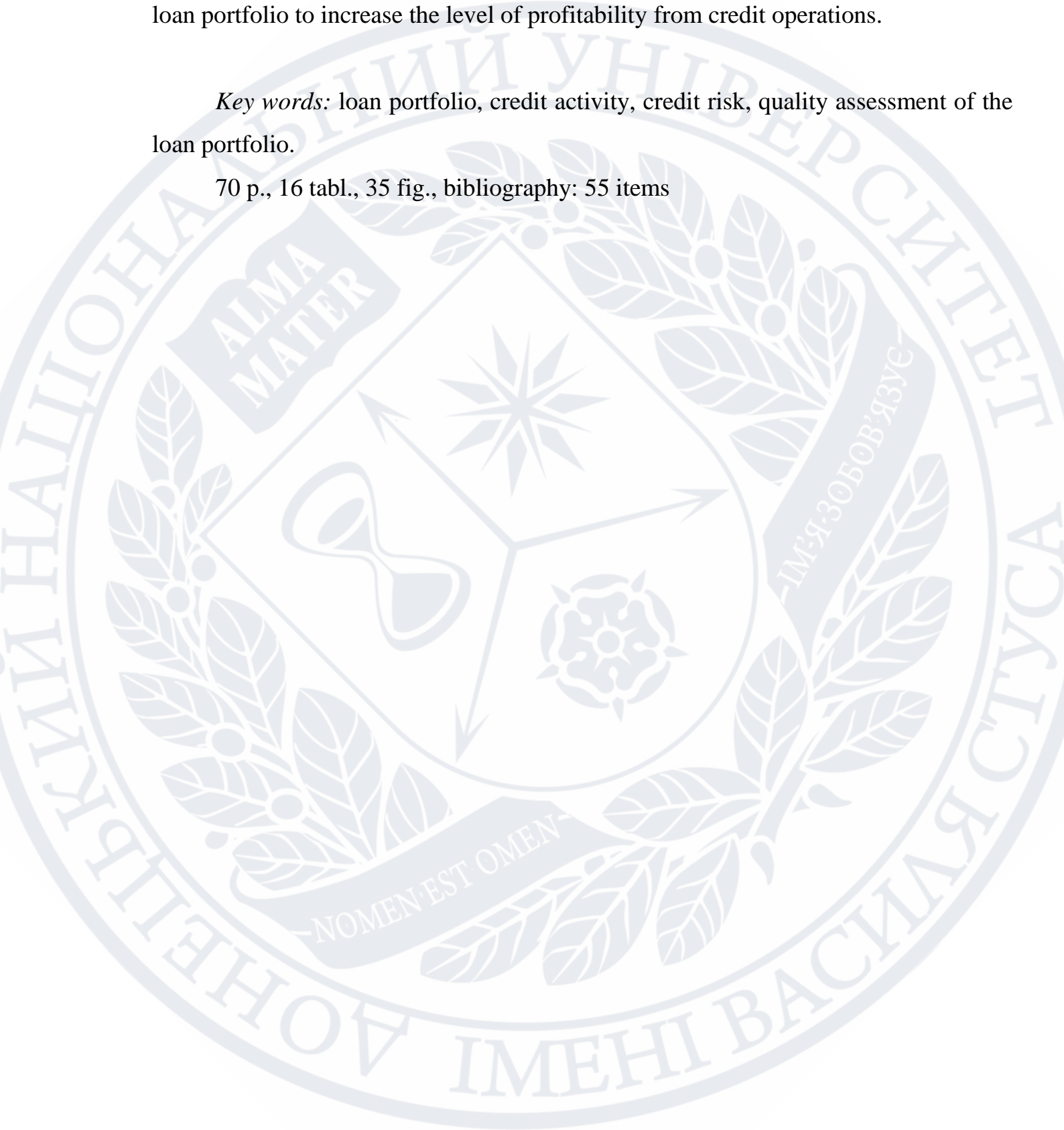
Spuniarska T.I. Assessment of the quality of the loan portfolio in the management of the bank's credit activities. Educational Program «Finance, Banking and Insurance». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

In the qualification work, the theoretical and methodological foundations for assessing the quality of the loan portfolio of a commercial bank are considered. Diagnostics of the state of the loan portfolio of Ukraine and JSC «Oschadbank» in particular. The concept of improving the quality of the loan portfolio based on the materials of JSC «Oschadbank» was developed. Recommendations for improving the methods for assessing the quality of the loan portfolio of a commercial bank have been

provided. The main scientific result of the study is the developed concept, the purpose of which is to improve the quality of credit risk assessment and the management of the loan portfolio to increase the level of profitability from credit operations.

Key words: loan portfolio, credit activity, credit risk, quality assessment of the loan portfolio.

70 p., 16 tabl., 35 fig., bibliography: 55 items

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 . ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ	6
1.1 Необхідність та сутність кредитного портфеля в кредитній діяльності банку.....	6
1.2 Чинники впливу економічного середовища на якість кредитного портфеля банку	10
1.3 Методологічні засади оцінки якості кредитного портфелю в системі управління кредитною діяльністю банку	17
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ АТ «ОЩАДБАНК»..	25
2.1 Аналіз діяльності АТ «Ощадбанк» як учасника ринку кредитних послуг в Україні.....	25
2.2 Аналіз кредитних ризиків АТ «Ощадбанк»	36
2.3 Оцінка якості кредитного портфеля АТ «Ощадбанк».....	41
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АТ «ОЩАДБАНК»	46
3.1 Розробка та апробація концепції вдосконалення оцінки кредитного портфеля на матеріалах АТ «Ощадбанк»	46
3.2 Рекомендації щодо вдосконалення методів оцінювання якості кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банків	56
3.3 Оцінка ефективності управління кредитною діяльністю АТ «Ощадбанк» на основі впровадження рекомендацій	60
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми. Надійна та стабільна банківська система є однією з передумов успішного розвитку економіки країни та забезпечить стійкість фінансової системи нашої країни. Основним напрямом роботи банківських установ є кредитна діяльність, що супроводжується значним ризиком. Кредитування населення та бізнесу в умовах військового стану є як ніколи актуальним явищем. Тому буде доцільно розглянути як змінився кредитний портфель банку в умовах нестабільної ситуації в країні, а також оцінити його якість.

Питання сутності та оцінки кредитного портфелю банку, а також чинники впливу на нього досліджували такі наукові вчені як К. К. Андрєєва [1], Т. В. Белікова, М. С. Пушкіна [2], К. С. Затворницький, Н. І. Золота [11], О. В. Панухник, С. В. Запорожець, Ю. П. Тригуб, Я.Р. [12], Петрушко, І. В. [1] Вербовенко, О. Б. Жарікова [4] та інші. Надзвичайно деталізовано розглядають питання проблемних кредитів у контексті кризових явищ і зарубіжні вчені, зокрема Лін К. Томас, Девід Б. Едельман, Джонатан Н. Крук та інші [31]. Дані науковці акцентують увагу на кредитному рейтингу та його застосуванні для формулювання новацій у дослідженні питань управління кредитним портфелем банку. Надзвичайно актуальним є також дослідження Ю. П. Владика, В. В. Охріменко [2] та інших науковців у контексті особливостей формування кредитного портфелю комерційного банку.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад оцінки якості кредитного портфелю в управлінні кредитною діяльністю банку, аналіз та виявлення основних проблем у якості кредитного портфелю банку та розробка практичних рекомендацій його покращення.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі **завдання**:

– узагальнити теоретичні основи сутності та необхідності кредитного портфелю банку;

- дослідити чинники впливу економічного середовища на якість кредитного портфелю банку;
- висвітлити методологічні засади оцінки якості кредитного портфелю банку;
- проаналізувати діяльність АТ «Ощадбанку» на ринку кредитних послуг;
- проаналізувати кредитні ризики в діяльності АТ «Ощадбанк»;
- оцінити якість кредитного портфелю АТ «Ощадбанк»;
- розробити концепцію вдосконалення оцінки кредитного портфелю;
- надати рекомендації щодо вдосконалення методів оцінювання якості кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банку;
- оцінити ефективність запропонованих рекомендацій.

Об’єктом дослідження є оцінка якості кредитного портфелю банку.

Предметом дослідження є економічні відносини в процесі кредитної діяльності банку.

Використано комплекс загальнонаукових і спеціальних **методів дослідження**: діалектичний – для розкриття теоретичних основ кредитного портфелю банку; метод статистичного аналізу – для оцінки стану та тенденцій розвитку кредитної діяльності та якості кредитного портфелю АТ «Ощадбанк» та банківської системи в цілому. Крім того, застосовувались прийоми спостереження, групування та графічного зображення результатів для більш наочного відображення отриманих результатів.

Статистичну і фактологічну основу дослідження складають закони України, аналітичні та статистичні матеріали Національного банку України, Міністерства фінансів України, дані фінансової звітності АТ «Ощадбанк», статті зарубіжних та вітчизняних вчених, а також засоби масової інформації та електронні ресурси.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів можуть бути практично застосовані для використання теоретичних та методичних

висновків і рекомендацій з метою поліпшення якості кредитного портфеля комерційних банків. Також, ці результати можуть вказати на шляхи оптимізації цього портфеля.

Положення, що виносяться на захист:

- обґрунтовано сутність кредитного портфелю;
- розроблено та апробовано концепція вдосконалення оцінки якості кредитного портфелю на матеріалах АТ «Ощадбанк»;
- оцінено ефективність управління кредитною діяльністю АТ «Ощадбанк» на основі прогнозування даних на запропонованих рекомендаціях.

Апробація результатів дослідження. Основні результати отримані в процесі дослідження було опубліковано в таких наукових виданнях:

Шпунярська Т.І, Волкова Н.І. Аналіз кредитного портфелю банків України. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 55-річчю кафедри фінансів і банківської справи «Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України». Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 16–18.

Шпунярська Т.І, Волкова Н.І. Оцінка якості кредитного портфеля в умовах сучасних викликів. Електронне наукове фахове видання «Modern Economics». Миколаївський національний аграрний університет.

Шпунярська Т.І, Волкова Н.І. Деякі питання використання коефіцієнтного методу оцінки якості кредитного портфелю банку. Праці XXIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталі економічне зростання (21 грудня 2023р., Вінниця)

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, основної частини, яка містить три розділи, висновки, список використаних джерел із 55 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 70 сторінок

РОЗДІЛ 1 . ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

1.1 Необхідність та сутність кредитного портфеля в кредитній діяльності банку

Основу системи ринкових відносин становить банківський сектор, який забезпечує стабільність економіки країни, здійснюючи перерозподіл фінансових ресурсів між такими учасниками ринку як держава, суб'єкти господарювання, а також фізичні особи.

Високий рівень ліквідності та капіталізації дають можливість банкам збільшувати кредитування, що допомагає підтримувати сталий розвиток та здійснювати відновлення економіки.

Рушійною силою в успішній роботі будь-якого банку є його кредитна діяльність. Кредитна діяльність – це є сукупність дій, спрямованих на формування необхідних обсягів кредитних ресурсів через залучення коштів юридичних і фізичних осіб та розміщення цих ресурсів на кредитному ринку з дотриманням загальноприйнятих принципів та наявних правових норм [1].

Ключовим показником, який характеризує ефективне управління кредитною діяльністю банку, є розмір кредитного портфеля. Варто виділити декілька підходів до трактування даного поняття [4]:

- кредитний портфель як сукупність банківських операцій кредитного характеру;
- кредитний портфель як сукупність кредитів, класифікованих за певними ознаками, особливо за рівнем ризику та доходністю;
- кредитний портфель як складова банківських активів, що потребує особливих управлінських рішень та проведення виваженої кредитної політики банком;
- кредитний портфель як результат діяльності з надання кредитів;

– кредитний портфель як складова державної кредитної політики та інші.

Узагальнюючи вище сказане, ми схиляємось до визначення поняття кредитного портфелю як якісно сформованої сукупності наданих кредитів банком під певний відсоток з метою одержання прибутку.

Згідно завдань щодо формування кредитного портфелю банку (рис. 1.1) можна зробити висновок, що він поєднує в собі три основні характеристики діяльності: ліквідність, ризикованість та дохідність.

Рисунок 1.1 – Основні завдання формування кредитного портфелю банку

Джерело: складено автором на основі [2]

З практичної точки зору, під кредитним портфелем розуміють характеристику структури та якості виданих позик, які можуть бути класифіковані за заздалегідь обраними критеріями (параметрами), що відповідають певним цілям управління, тобто сформований кредитний портфель є своєрідним відображенням результатів банківського кредитного менеджменту[3].

Кредитний портфель має розмір (обсяг) та певну структуру, що відповідає обраній кредитній політиці, якщо розмір кредитного портфеля розглядають відносно всього обсягу активно-пасивних операцій банку (або банків-конкурентів), то структура кредитного портфеля – це співвідношення конкретних видів кредитних операцій, що входять до його складу [3].

Структуру кредитного портфеля можна розглядати як набір параметрів, якими банк може керувати, змінюючи склад та обсяги кредитів, що входять до його складу. Банк може змінювати структуру кредитного портфеля з метою

одержання найбільш прийнятних значень його характеристик – доходності, ліквідності, ризику [3]. На класифікацію кредитного портфелю (рис. 1.2), а також і на його розмір впливає велика кількість факторів, серед яких розмір банку, рівень ризиків, вартість кредитних послуг, рівень доходності, кредитна політика банку, а також досвід менеджерів банку.

Рисунок 1.2 – Класифікація кредитного портфелю

Джерело: складено автором на основі [2]

Важливою складовою банківського менеджменту є ефективне управління кредитним портфелем банку. Варто зазначити, що процес формування та управління кредитним портфелем включає в себе декілька етапів (рис. 1.3).

Цей процес являє собою цілеспрямовану сукупність дій, яка пов'язана з розробленням та здійсненням кредитної політики, організації кредитного процесу шляхом впливу на кредитний портфель для того, щоб виконати заплановані цілі з отримання максимального прибутку.

Основною метою управління кредитним портфелем є досягнення оптимального співвідношення між ризиком та прибутковістю, що супроводжує кредитну діяльність банку з урахуванням місії та стратегії розвитку банку [4].

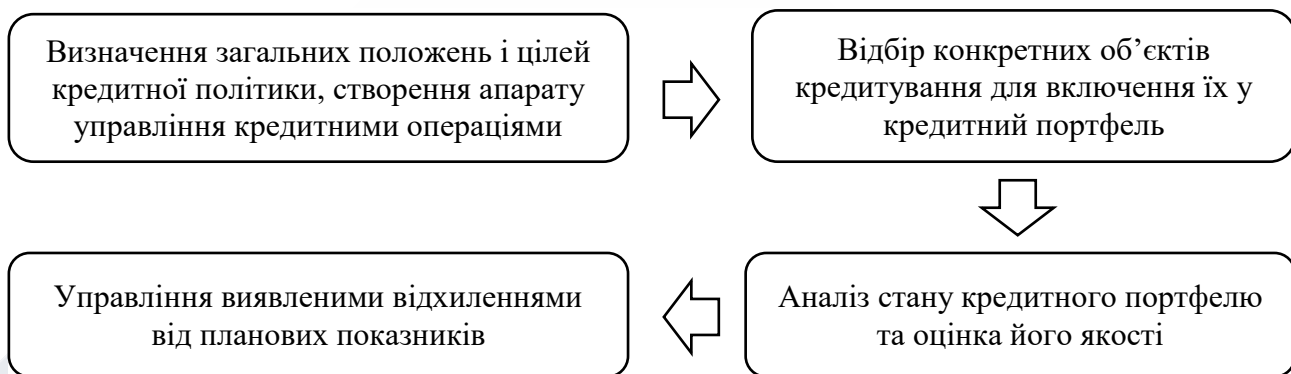

Рисунок 1.3 – Процес формування та управління кредитного портфелю комерційного банку

Джерело: складено автором на основі [2;5]

Оцінка якості кредитного портфеля є необхідним елементом в управлінні кредитною діяльністю банку, це дозволяє оцінити ступіть ризику та прийняти рішення щодо його оптимізації. Таким чином результатом управління кредитним портфелем є мінімізація кредитного ризику та максимізація банківського прибутку. Тому ми вважаємо, що оцінка якості кредитного портфеля є важливою складовою в управлінні і є важливою в нашому дослідженні. За допомогою базових функцій, які зображено на рисунку 1.4, можна:

- відобразити можливості банку при формуванні портфелю та обрати раціональні напрями використання кредиту, здійснити прогнозування та розвиток на майбутнє;
- удосконалити структуру кредитного портфеля, визначити рівень його захисту та здійснити розробку заходів стосовно мінімізації ризику;
- покращити основні показники діяльності банку та зміцнити фінансову рівновагу та надійність.

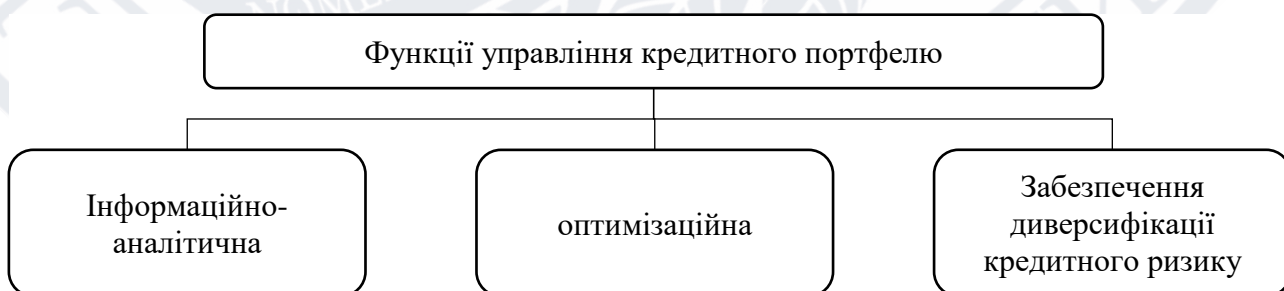

Рисунок 1.4 – Функції управління кредитним портфелем комерційного банку

Джерело: складено автором на основі [4]

Кредитний портфель банку відіграє важливу роль в діяльності комерційного банку, оскільки якісно сформований портфель відображає фінансові показники діяльності, що впливає на репутацію та надійність установи. Він має певний взаємозв'язок з прибутковістю, ліквідністю, рентабельністю, ризикованістю та капіталізацією. Ефективне управління кредитним портфелем дає змогу досягти максимального результату в доході банку.

1.2 Чинники впливу економічного середовища на якість кредитного портфеля банку

На якість кредитного портфелю банку можуть впливати різні чинники економічного середовища, а також і внутрішні, основні з яких зображено на рисунку 1.5., без яких урахування яких не можливо сформувати якісний кредитний портфель.

Рисунок 1.5 – Чинники середовища на якість кредитного портфелю

Джерело: складено автором на основі [8]

В першу чергу банку необхідно сформувати достатню ресурсну базу для того, щоб можна було здійснювати кредитну діяльність, обравши оптимальну кредитну політику, яка буде задовольняти потреби клієнтів за визначеними умовами кредитування, а також дозволить банку досягнути максимального прибутку від наданих послуг. Але також варто звернути увагу на те, що варто сформувати якісну структуру кредитного портфелю і здійснювати ефективне управління кредитним ризиком, що безпосередньо залежить від професіоналізму працівників та інноваційності технологій.

Проаналізуємо основні зовнішні чинники впливу на якість кредитного портфелю на ринку банківських послуг.

Рівень конкуренції на ринку є важливим показником, оскільки кількість суб'єктів ринку впливає на обсяг та якість наданих кредитних послуг. На ринку банківських послуг за останні шість років відбулось скорочення кількості банківських установ на 18 %, що пов'язане з втратою можливості виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, а також деякі банки недотримувались вимог фінансового моніторингу (рис. 1.6). Зменшилась кількість українських банків, а банки з іноземним капіталом (в тому числі з повним іноземним капіталом) тримаються відносно стабільно, але також мають тенденцію до скорочення, але більш повільними темпами.

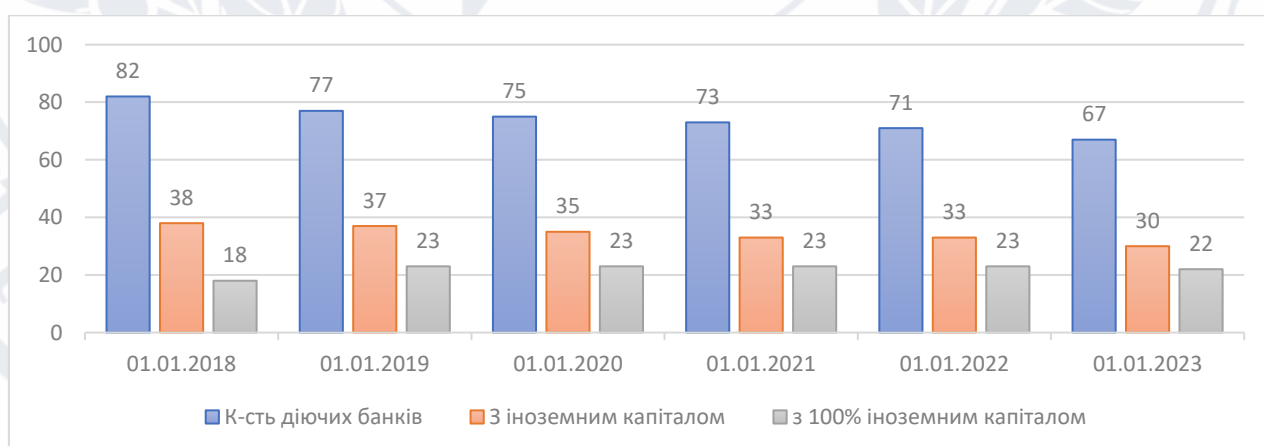

Рисунок 1.6 – Кількість діючих банків України, од.

Джерело: складено автором на основі [6]

Попит на кредитні послуги зберігається, проте обсяги кредитного портфелю банків, як можна побачити з рисунку 1.7, мають нестабільну

тенденцію, але в 01.01.2023, порівняно з 01.01.2018, відбулось його збільшення на 3,7 %, але порівняно з минулим роком – скорочення на 1,4 %. Кредитоспроможність позичальників відносно на високому рівні, але частка непрацюючих кредитів мала позитивну динаміку до зменшення, так протягом 2018 – 2022 року зменшилась на 25 %, але станом на 01.01.2023 вона збільшилась на 8 %, порівняно з попереднім роком, що могло бути пов'язане з нестабільною економікою України в зв'язку зі збройною агресією, велика кількість позичальників була не в змозі сплачувати регулярні платежі, або виставлені відсотки за користування кредитними коштами. В розрізі групи банків найбільшу частку кредитного портфелю мають банки з державною часткою – 55%, тоді як банки з іноземним капіталом – 27 %, а найменше – банки з приватним капіталом – 19%.

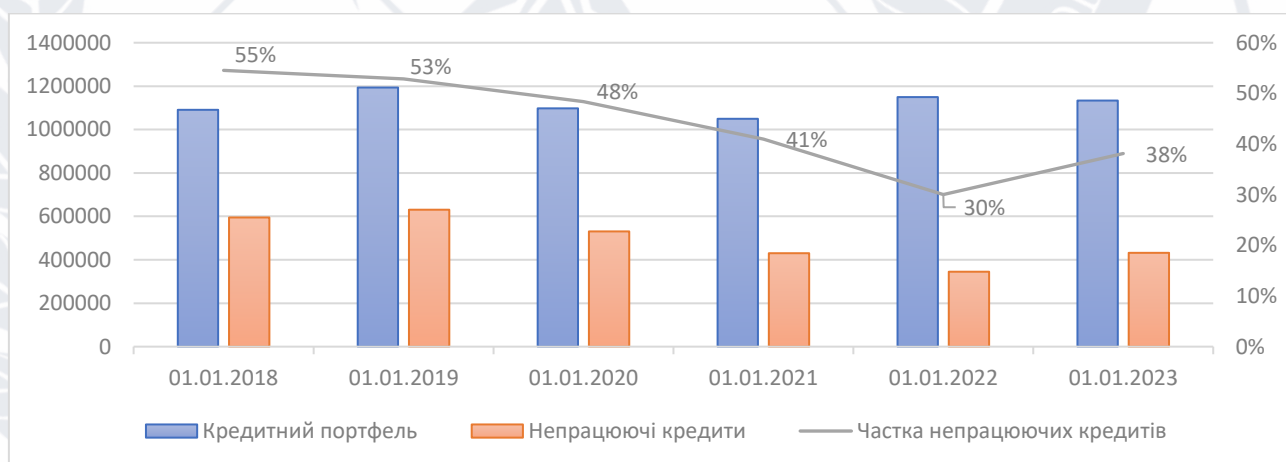

Рисунок 1.7 – Обсяг кредитного портфелю банків, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [6]

Лідером серед частки непрацюючих кредитів, що можна побачити на рисунку 1.8, є Приватбанк, але ця доля поступово зменшується протягом періоду, що аналізується, на 18,4 %. Банки з державною часткою демонструють позитивну тенденцію до зменшення, але станом на 01.01.2023, порівняно з попереднім роком частка непрацюючих кредитів зросла на 13,7 %. Аналогічна ситуація спостерігається в банках з приватним капіталом, але їх частка тримається на рівні не більше 25 %. Банки іноземних банківських груп мають не стабільну динаміку, але частка непрацюючих кредитів в них не перевищує 20 %.

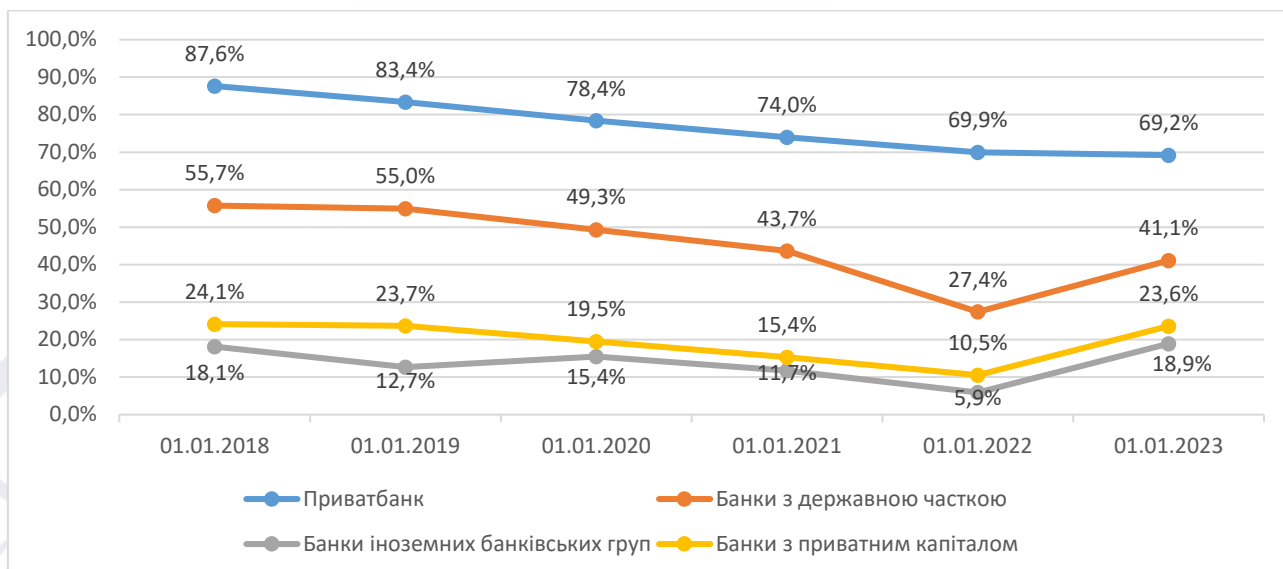

Рисунок 1.8 – Частка непрацюючих кредитів у розрізі банків, %

Джерело: складено автором на основі [6]

Оскільки кредитна діяльність є з високим ризиком, то банки створюють резерв під кредитні ризики, щоб зменшити фінансові збитки, що є одним з методів управління кредитним ризиком. На рисунку 1.9 можна побачити, що частка резерву під кредитні ризики має тенденцію до зменшення щорічно за останні п'ять років, але станом на 01.01.2023 резерв збільшився на 14,4 %.

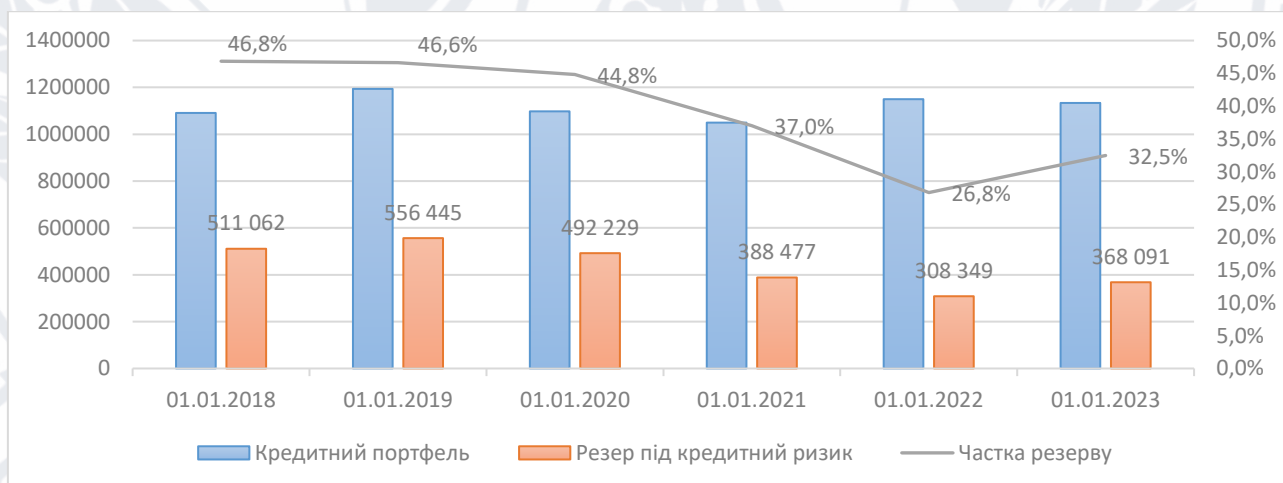

Рисунок 1.9 – Резервування кредитних ризиків, млн. грн

Джерело: складено автором на основі [6]

В структурі кредитного портфелю вагоме місце займають кредити надані корпоративному сектору – близько 80 %, хоча мають нестабільну тенденцію; кредити надані фізичним особам займають в структурі близько 16 % та щорічно зростають, за винятком 2023 р., коли вони зменшились на 12 %; міжбанківські

кредити займають в кредитному портфелі 2 %, та їх обсяг збільшується; які надані органам державної влади займають в структурі невагому частку до 1 %, але мають позитивну динаміку до зростання (рис.1.10). Тобто акцент в структурі за суб'єктами господарювання банки роблять на юридичних особах.

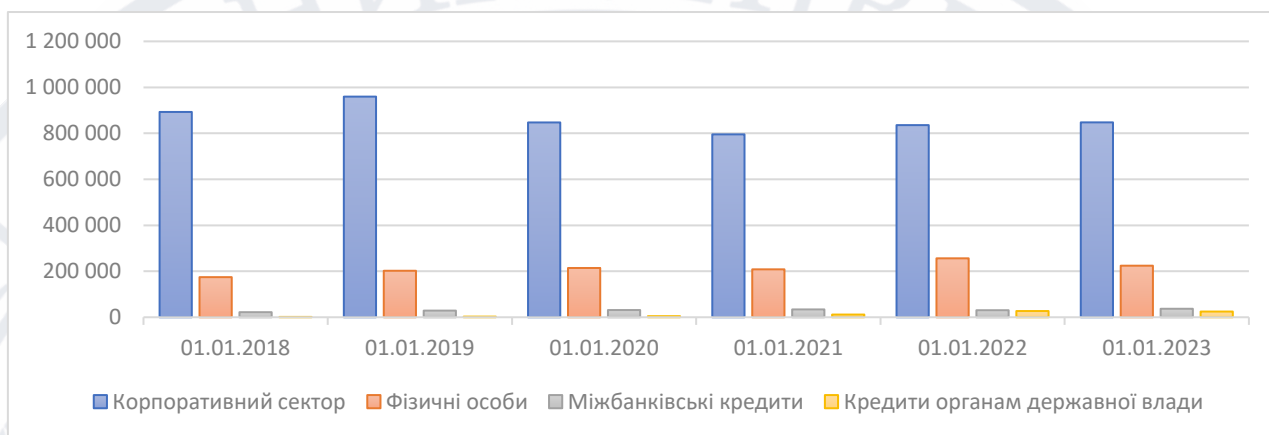

Рисунок 1.10 – Структура кредитного портфелю за суб'єктами господарювання, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [6]

За даними рисунку 1.11, можна побачити, що в структурі кредитного портфелю переважають кредити надані в національній валюті. Варто зауважити, що у 2018 та 2019 роках різниця частки наданих кредитів була 6 – 7 %. В 2020 році частка наданих кредитів в національній валюті переважала на 17%, в 2021 – на 22 %, а в 2022 та 2023 – 37 %. Така тенденція може бути пов'язана з різкою зміною курсу долара та євро, що підвищило ризикованість та не вигідність для позичальника.

Рисунок 1.11 – Структура кредитного портфелю в розрізі видів валют

Джерело: складено автором на основі [6]

У зв'язку з зростанням облікової ставки НБУ (що є грошово-кредитною політикою) відбулось зростання відсоткових ставок за кредитами. Фіксуються найвищі процентні ставки для домашніх домогосподарств, а найнижчі для такого сектору економіки як загальне державне управління (табл.1.1)

Таблиця 1.1 – Відсоткові ставки (середньозважені) за наданими кредитами

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	01.01.2023
Облікова ставка НБУ	18	13,5	6	9	25	25
Відсоткова ставка	17,2	17	13,1	12,2	16,2	19,6
в національній валюті	19,1	19,8	14,1	13,3	18,5	21,9
в іноземній валюті	5,9	5,1	5	4,1	4,6	5,8
За секторами економіки:						
інші фінансові корпорації	19,9	16,9	13,4	10,2	12,9	14,4
загальне державне управління	18,4	19,4	14,9	10,4	14,2	4,9
нефінансові корпорації	16,1	15,2	10,3	8,9	14,1	17,2
домашні домогосподарства	30,4	32,4	31,7	29,4	26,3	29,0
некомерційні організації	18,3	18,7	16,2	11,4	11	18,2

Джерело: складено автором на основі [6;7]

Згідно з даними таблиці 1.2, можна зробити висновок, що питома вага банківських кредитів у ВВП щорічно зменшується, так за п'ять років даний показник зменшився на 11,7 %, що свідчить про незначний вплив кредитних вкладень у забезпечення функціонування підприємницької діяльності. Частка кредитування населення має не більше 6 % та щорічно зменшується.

Таблиця 1.2 – Частка банківських кредитів у ВВП України, млн. грн.

Дата	ВВП	Кредитний портфель		Корпоративний сектор		Фізичні особи	
		обсяг	% до ВВП	обсяг	% до ВВП	обсяг	% до ВВП
2018	3 558 706	1 193 558,43	33,54	959 601	26,96	202 202	5,68
2019	3 974 564	1 097 683,83	27,62	847 259	21,32	214 252	5,39
2020	4 194 102	1 049 579,47	25,03	795 405	18,96	208 383	4,97
2021	5 459 574	1 149 566,65	21,06	835 658	15,31	256 291	4,69
2022	5 191 028	1 133 562,77	21,84	847 586	16,33	224 260	4,32

Джерело: складено автором на основі [6;7]

В реаліях українського банківського бізнесу, з метою мінімізації негативних проявів настання кредитного ризику, банки змушені широко застосовувати економічні нормативи НБУ [9], що є нормативно-правовим забезпеченням для кредитної діяльності банків. Дані показників цих нормативів наведено в таблиці 1.3, що в цілому по банківській системі виконуються.

Н7 – має на меті певне обмеження можливих втрат банківських установ у тому випадку, якщо вони будуть не в змозі відповідати за своїми зобов'язаннями [10]. Норматив великих кредитних ризиків в межах норми, що є досить гнучким та досить вдало відображає реальний стан банківської системи, як і норматив Н9, який діє в Україні з 2016 року [10].

Таблиця 1.3 – Економічні нормативи кредитного ризику в банківській діяльності

Норматив		Норма	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	Н7	не більше 25 %	17,61	19,14	18,60	17,80
Норматив великих кредитних ризиків	Н8	не більше 8РКП	105,00	87,39	72,35	86,33
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	Н9	не більше 25 %	7,02	4,01	3,71	2,81

Джерело: складено автором на основі [6]

За результатом проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що банківський ринок кредитування має стабільну динаміку до збільшення наданих кредитів, не зважаючи на зменшення кількості суб'єктів ринку. Частка непрацюючих кредитів станом на 01.01.2023 – 38 %, але щорічно даний показник зменшувався як і сформовані резерви під кредитні ризики. В структурі переважають кредити надані корпоративному сектору в національній валюті. Економічні нормативи в частині кредитних ризиків банками не порушуються. У складі валового внутрішнього продукту кредити займають не вагому частку, що свідчить про низький рівень стимулювання населення в залученні кредитних коштів або недовіру з боку суб'єктів господарювання.

1.3 Методологічні засади оцінки якості кредитного портфелю в системі управління кредитною діяльністю банку

Для того, щоб зрозуміти, що кредитна діяльність банку є дієвою, необхідно ефективно здійснювати управління кредитним портфелем банку. Тому доцільно розглянути методи оцінки якості кредитного портфелю комерційного банку (рис.1.12). Під якістю кредитного портфеля можна розуміти таку властивість його структури, яка забезпечує максимальний рівень прибутковості при допустимому рівні кредитних ризиків і ліквідності балансу [12]. Розглянемо детальніше кожен з даних методів.

Рисунок 1.12 – Методи оцінки якості кредитного портфелю комерційного банку

Джерело: складено автором на основі [11]

До аналітичних методів, які використовуються для того, щоб визначити внутрішні тенденції і можливості предмету, що аналізується, (наприклад, рівень ризику банку), в основному відносять стрес-тестування.

Стрес-тестування – це метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик, та у визначенні шоків величини зміни зовнішнього чинника: валютного курсу, процентної ставки, тощо [13]. Стрес-тестування широко використовується для оцінки кредитного ризику, ризику ліквідності, валютного ризику, ризику зміни

процентної ставки та вартості активів [14]. Тобто мета стрес-тестування полягає у тому, щоб здійснити оцінку можливих ризиків у тій чи іншій стресовій ситуації.

До переваг даного методу можна віднести:

- прогноз можливих змін на ранніх передкризових етапах;
- визначення шляхів, які дозволять не допустити стресові ситуації.

До недоліків даного методу можна віднести:

– недосконало розроблені методики та алгоритми для проведення стрес-сценаріїв;

- комерційні банки не завжди використовуються правильні сценарії.

Статистичні методи оцінки якості кредитного портфелю банку будуються на основі аналізу статистичних даних, пов'язаних із фінансовим станом позичальника за певний період часу [15]. До групи статистичних методів відносять метод «Монте-Карло», який являє собою метод імітації для приблизного відтворення реальних явищ, він об'єднує аналіз чутливості (сприйнятливості) і аналіз розподілу ймовірностей вхідних змінних [16]. На практиці цей метод дозволяє здійснювати дослідження в умовах невизначеності і ризику, оскільки він дає змогу здійснити побудову моделі, яка мінімізує та/або максимізує дані, які використовуються в моделі. Побудова моделі починається з визначення функціональних залежностей у реальній системі, після чого можна одержати кількісний розв'язок, використовуючи теорію ймовірностей та випадкових чисел [17]. Переваги та недоліки методу представлені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Переваги та недоліки методу «Монте-Карло»

Переваги	Недоліки
добре поєднується з іншими економічно-статистичними методами;	необхідні таблиці випадкових чисел;
легкі схеми обчислюваного механізму; аналіз і оцінка різних планів впровадження кредитної політики;	трудомісткість складання несуперечливої системи;
врахування різних факторів ризику за допомогою єдиного підходу	частковий характер розв'язання

Джерело: складено на основі [13]

Наступний статистичний метод кореляційно-регресійний аналіз – це метод кількісної оцінки взаємозалежностей між статистичними ознаками, які

характеризують окремі суспільно-економічні явища та процеси, зокрема такі, які якість кредитного портфелю банку [16]. Статистична залежність виявляється в тому, що зі змінюванням однієї величини змінюється середнє значення іншої, зазначеними методами розв'язуються дві основні задачі [11]:

- знаходження загальної закономірності, що характеризує залежність двох або більше кореляційно пов'язаних змінних, тобто розробка математичної моделі зв'язку, що є задачею регресійного аналізу;
- визначення тісноти зв'язку (задача кореляційного аналізу).

Перевагою кореляційно-регресійного методу є те, що розрахунки на його основі підвищують ступінь точності аналізу, але серед недоліків варто виділити те, що кореляція відображає лише лінійну залежність величин, але не відображає їх функціональної зв'язаності, тобто кореляція не означає причинність [13].

Скоринг – це моделі на основі попередньої інформації про клієнта дозволяють кількісно розрахувати його кредитоспроможність [11]. Кредитний скоринг для банківських установ дозволяє спрогнозувати ймовірність повернення клієнтом кредиту, а результати моделювання дозволяють оцінити ризики неповернення кредитів і водночас не відмовляти тим, хто потенційно поверне кошти за кредитом [18], що також дозволяє сформувати різноманітну клієнтську базу банку. Типи скорингу зображено на рисунку 1.13.

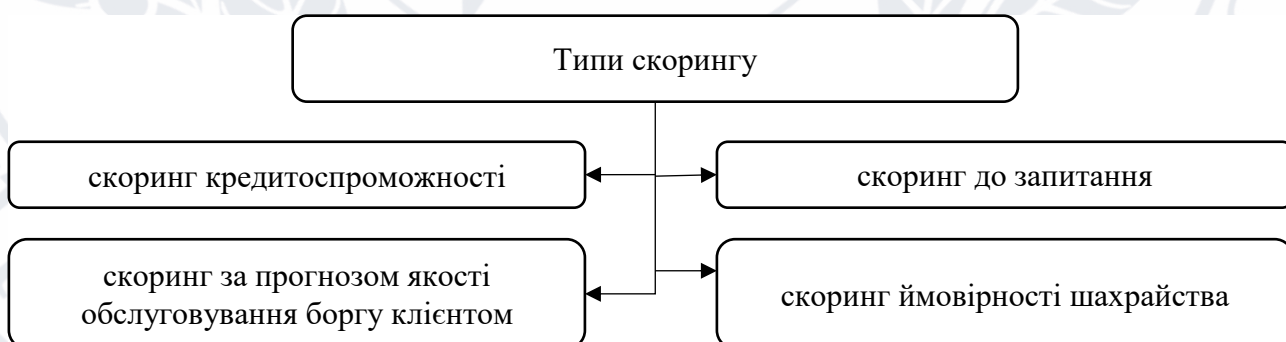

Рисунок 1.13 – Типи кредитного скорингу

Джерело: складено автором на основі [19]

На практиці це комп'ютерна програма в яку вводяться дані про позичальника, після чого працівник банку отримує відповідь надавати кредит чи ні. Кожен клієнт проходить анкетування, де кожна позиція має свій бал, які

підсумовуються та визначається платоспроможність клієнта. Банки використовують складні скорингові схеми, які містять сотні позицій, що є банківською таємницею та розробляється кожним банком індивідуально. Переваги та недоліки даного методу відображено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Переваги та недоліки скорингу

Переваги	Недоліки
не вимагають високої кваліфікації персоналу	складний та дорогий процес створення скорингової схеми
дозволяє опрацювати велику кількість заявок	не повідомляють причину відмови в кредитуванні

Джерело: складено автором

Таксономічний аналіз – це ефективний інструмент оцінки латентних ознак в економіці, який у загальному вигляді дозволяє вирішити проблему впорядкування багатовимірних об'єктів або процесів відносно заданого нормативного вектора – еталону [13]. Оскільки банки для аналізу кредитної діяльності використовуються велику кількість коефіцієнтів та нормативів, то їх одночасне застосування ускладнює аналіз, тобто виникає потреба в застосуванні інтегрального показника, який би являв би собою синтетичну величину, рівнодіючу всіх сил. В якості такого показника можна використовувати таксономічний показник рівня розвитку [13].

Перевагою даного методу є легке його застосування, але недолік – розрахунок статичного показника.

Методи експертних оцінок – це спосіб прогнозування та оцінки майбутніх результатів на основі прогнозів фахівців [20].

Рейтинговий метод – це метод за допомогою якого банк розраховує рейтинг та робить висновки щодо кредитоспроможності позичальника. Також за допомогою цього методу можна здійснити комплексну оцінку комерційного банку, завдяки чому можна визначити позицію банку залежно від певних характеристик, наприклад, фінансовий стан чи виконання економічних нормативів.

Згідно з рішенням правління Національного банку України «Про схвалення процедур інспектування від 01.11.2016» порядок визначення

рейтингової оцінки банків України здійснюється за рейтинговою системою CAMELSO. Основою рейтингової системи є оцінка ризиків, притаманних діяльності банків та визначення рейтингових оцінок за такими компонентами як: капітал, якість активів, менеджмент і корпоративне управління, надходження, ліквідність, чутливість до ринкових ризиків, операційний ризик [21]. Переваги та недоліки цього методу можна побачити в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Переваги та недоліки рейтингування

Переваги	Недоліки
дозволяє об'єднати різні аспекти банківської діяльності;	рейтинг позичальника характеризує лише можливість його банкрутства;
дозволяє визначити ранг банку	стосується здебільшого індивідуальних позик і не характеризує ризик кредитного портфеля загалом;
аналіз на основі даних публічної звітності ;	
не потребує ПЗ.	не універсальна методика

Джерело: складено автором

Метод «Дерево рішень» – це графічне відображення послідовності рішень і станів середовища з указівкою відповідних ймовірностей та вигащів для будь-яких комбінацій і станів середовища [13]. Процес прийняття рішень за допомогою даного методу рішень має декілька етапів (див. рис. 1.14)

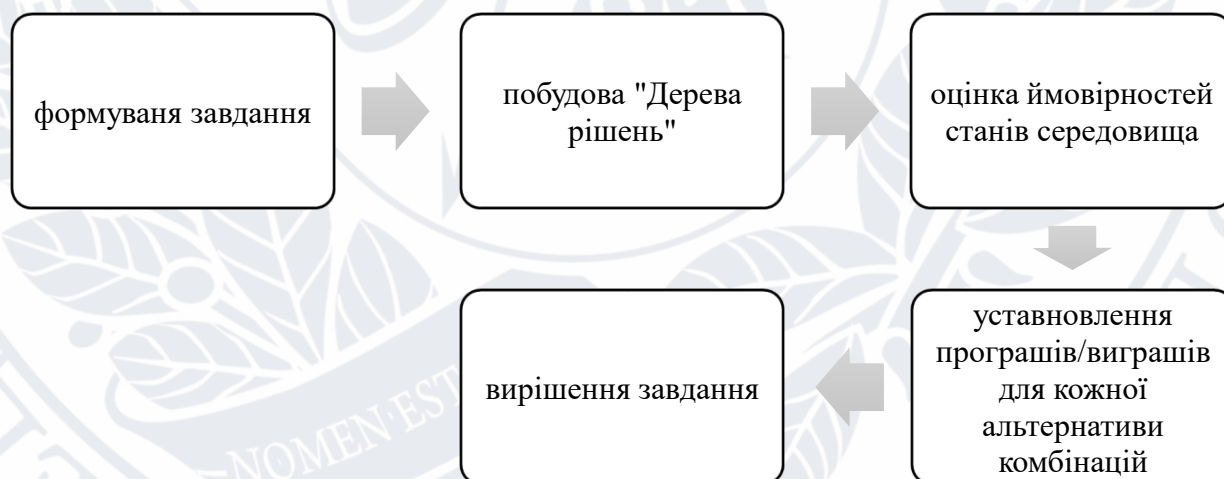

Рисунок 1.14 – Етапи методу «Дерева рішень»

Джерело: складено автором на основі [13]

Варто зазначити, що даний метод є трудомісткий, але в той же час він дозволяє поєднати майбутні цілі з діями та легкий для освоєння.

Коефіцієнтний аналіз ґрунтується на застосуванні банками обов'язковими нормативами НБУ для того, щоб оцінити кредитний ризик банку.

Використовуються такі нормативи:

- Н7 – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента;
- Н8 – норматив великих кредитних ризиків;
- Н9 – норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами.

Нормативи створені з метою підтримки стабільного розвитку банківської системи України, яка полягає в зменшенні кредитного ризику у всіх банках за допомогою утримання на певному рівні відповідних показників.

Для того, щоб виявити підвищення ефективності кредитної діяльності банку, згідно з запланованим рівнем дохідності та відповідного рівня ризику, банки проводять аналіз кредитного портфелю у двох напрямках (рис. 1.15).

Рисунок 1.15 – Аналіз кредитного портфелю банку

Джерело: складено автором на основі [13]

Аналіз структури та динаміки кредитного портфелю банку здійснюється через вертикальний та горизонтальний аналіз за багатоманітними ознаками, наприклад, терміни кредитування, види позичальників, валюта кредиту тощо.

За допомогою горизонтального аналізу можна проаналізувати динаміку кредитного портфелю загалом або за окремими статтями балансу. В результаті використання такого типу аналізу розраховується абсолютний приріст, темпи росту окремих статей за відповідні періоди і визначаються їх тенденції розвитку.

У результаті вертикального аналізу досліджується структурна частина кредитного портфелю банку, що дозволяє визначити частку того чи іншого компонента в загальній сумі кредитного портфелю.

Під час аналізу кредитного портфелю в розрізі строків кредитування особливу увагу приділяють частці прострочених, пролонгованих і сумнівних кредитів [13]. Наступним кроком є аналіз якості кредитного портфелю комерційного банку. Першочергово розраховуються коефіцієнти, після чого аналізують ці показники в динаміці.

В економічній літературі показники, що дають змогу оцінити якість кредитного портфелю банку, подані двома групами (рис. 1.16) [13].

Рисунок 1.16 – Показники аналізу якості кредитного портфелю

Джерело: складено автором на основі [13]

Після аналізу перерахованих вище коефіцієнтів зводяться результати щодо ризикованості та прибутковості кредитного портфелю комерційного банку і пропонуються певні методи для збільшення ефективності його кредитної діяльності.

Висновки до розділу 1.

Кредитний портфель банку є основним джерелом доходу будь-якого банку, але водночас у нього досить високий показник рівня ризикованості. Успішність банку, його ділова репутація, фінансові показники та інші показники діяльності залежать від того наскільки якісно, збалансовано та диверсифіковано кредитний портфель, а також і розподілено ризики у ньому. Це є критично важливим для фінансової стійкості та стабільної дохідності банку.

Для того, щоб сформувати оптимальну структуру кредитного портфелю банку і підвищити її якість потрібно здійснювати регулярну діагностику його стану за допомогою різноманітних методик та приймати подальші рішення для ефективного управління кредитною діяльністю банку, враховуючи ключові компоненти такі як ризик, якість та дохідність.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ АТ «ОЩАДБАНК»

2.1 Аналіз діяльності АТ «Ощадбанк» як учасника ринку кредитних послуг в Україні

Акціонерне товариство «Ощадбанк» здійснює свою діяльність на банківському ринку з 31 грудня 1991 року та є одним з найстаріших українських банків, оскільки його історія веде відлік ще від ощадкас, які почали свою діяльність в Україні в ХІХ столітті, оскільки Ощадбанк незалежної України створений на базі українських установ Сбербанку СРСР.

Засновником банку – є держава в особі Кабінету міністрів України. Організаційна структура Ощадбанку зображено на рисунку 2.1, яка є класичною системою корпоративного управління.

Рисунок 2.1 – Організаційна структура АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором на основі [22]

Метою діяльності банку, як універсального банку в Україні, присутнього у всіх клієнтських сегментах, є:

- сприяння економічному зростанню та соціальному прогресу в державі в усіх сферах діяльності;
- забезпечення виконання функції ринкового інструмента державної підтримки в галузях та сегментах економіки;
- сприяння загальнодоступності фінансування, підтримки та розвитку мікро-, малого і середнього бізнесу, корпоративного і роздрібного бізнесу та електронної комерції, зміцненню та реалізації виробничого і торгового потенціалу підприємств, зокрема тих, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави;
- збільшення цінності для акціонера за рахунок підвищення ефективності та результативності діяльності банку, а також отримання прибутку в інтересах банку та акціонера.

Предметом діяльності Ощадбанку є надання банківських та інших фінансових послуг (крім страхування, за винятком функцій страхового посередника), здійснення операцій на ринку капіталу та валютного ринку, а також інших видів діяльності, не забороненої для банку, у порядку, який визначений законодавством.

Станом на 2023 рік мережа відділень Ощадбанку становить 1192 установи, серед них:

- 672 -сучасні відділення нового формату;
- 25 – інклюзивних відділень, які облаштовані для комфортного обслуговування людей з інвалідністю;
- 1 – преміум-центр;
- 68 – преміум-зон.

Кількість відділень Ощадбанку з 2018 року зменшується щорічно. Так, протягом останніх п'яти років мережа відділень скоротилась в 2,7 рази, що можна побачити на рисунку 2.2. Така тенденція пов'язана з неприбутковістю

деяких установ, відсутністю попиту у населення, діджиталізації банку, а також повномасштабним вторгненням РФ в Україну, що вимусило припинити роботу відділень на тимчасово окупованих територіях, але спостерігається позитивна динаміка в відновленні роботи на деокупованих територіях.

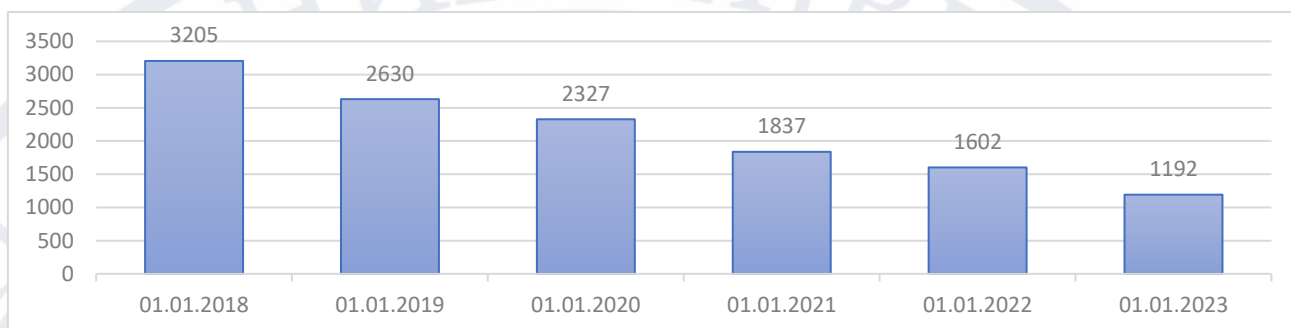

Рисунок 2.2 – Кількість відділень Ощадбанку

Джерело: складено автором на основі [22]

Щодо розподілу відділень за областями, то лідируючі позиції займає м. Київ та Київська та Львівська області (див. рис. 2.3), відсутні робочі відділення в автономній республіці Крим та Луганській області у зв'язку з ситуацією в країні, поступово відновлюють свою роботу відділення в Херсонській області.

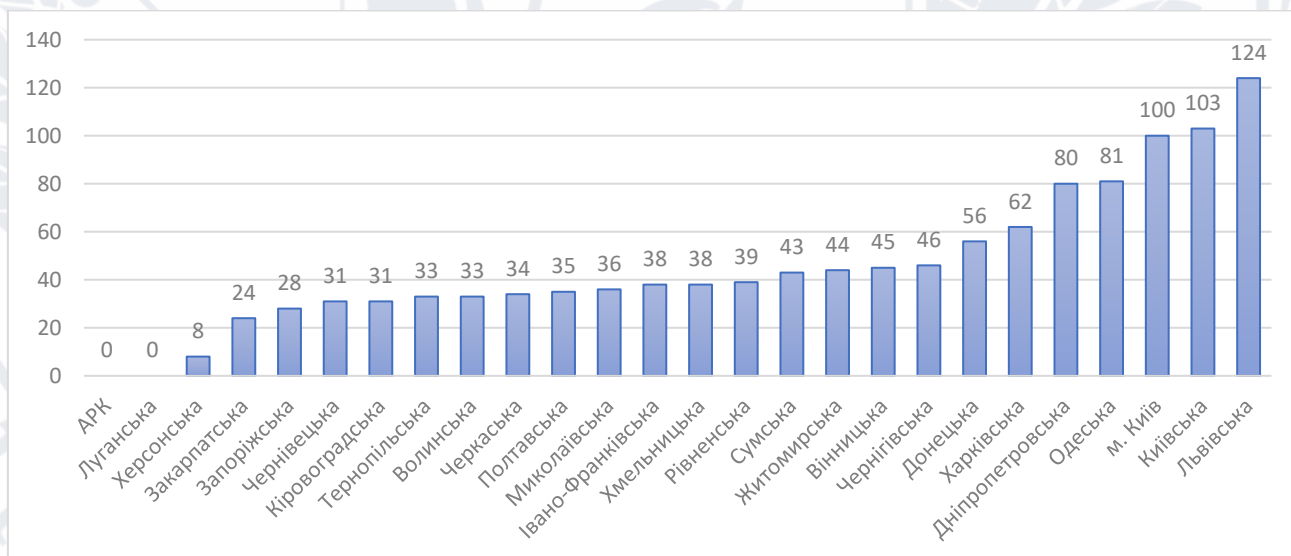

Рисунок 2.3 – Кількість відділень Ощадбанку в розрізі областей станом на 01.09.2023

Джерело: складено автором на основі [22]

Банк надає послуги фізичним та юридичним особам. Таким чином кредитує, здійснює розрахунково-касове обслуговування та пропонує послуги з розміщення коштів на депозитах, оформлення платіжних карток/поточних

рахунків, оренди сейфів, а також банк, як посередник, надає послуги з страхування і торгівлі цінними паперами тощо.

Розглянемо детальніше послуги, які пов'язані з кредитуванням фізичних осіб. Кредитування зосереджено в основних чотирьох напрямках, які можна переглянути на рисунку 2.4.

Рисунок 2.4 – Діюча лінійка кредитних продуктів для клієнтів фізичних осіб АТ «Ощадбанк» станом на 01.09.2023

Джерело: складено автором на основі [22]

Кредитна карта MORE оформлюється для осіб віком від 21 до 70, які офіційно працевлаштовані або отримують пенсійні виплати. З серпня 2023 року кредитуються як внутрішні так і зовнішні клієнти. Варто зауважити, що користуватись кредитними коштами клієнти можуть сплачуючи відсотки, якщо знімають кошти чи переказують їх, і без сплати відсотків, якщо здійснюють розрахунки в торгівельних мережах (в тому числі в мережі Інтернет) до 62 днів чи до 92 днів (акційний період за однією категорією, яку можна обрати в чат-боті). Також додатковою можливістю кредитної карти є оформлення оплати частинами в магазинах партнерах – рівними частинами, без сплати відсотків, або

Таблиця 2.1 – Характеристика кредитного продукту MORE

Ознака	Характеристика
Категорії клієнтів	фізичні особи, які отримують заробітну плату та пенсію
Вікова категорія	21-70
Сума кредитування	до 100 000 тис. грн
Термін	до 60 місяців з можливістю продовження
Відсоткова ставка	46,8 % річних 0,001 % річних при розрахунку в ТСМ (в тому числі в Інтернеті)
Погашення	5 % від суми використаних кредитних коштів + нараховані відсотки
Тарифи	розрахунок кредитними коштами без комісії

Джерело: складено автором на основі [22]

в інших магазинах – під стандартну відсоткову ставку. Оформити карту з кредитним лімітом можна у відділенні банку, на період воєнного стану кредитування дистанційно за даним продуктом було відключено.

Кеш-кредит – це кредит, який надається готівкою, на споживчі цілі. Кредитування терміном до 5 років пропонується для клієнтів, які отримують заробітну плату або пенсію на карту Ощадбанку та сума кредитування від 30 до 250 тис. грн. Також діють окремі умови для придбання б/у автомобіля і для лояльних клієнтів. Можна скористатись пропозицією зменшення відсоткової ставки, але це потрібно надати не пізніше 25-го дня підтверджуючі документи використання кредитних коштів та сума покупки має бути 75 % від вартості суми кредиту.

Таблиця 2.2 – Характеристика кеш-кредиту

Характеристика	Загальні умови	Для придбання б/у авто	Для лояльних клієнтів
Категорія клієнтів	фізичні особи, які отримують заробітну плату або пенсію		
Вікова категорія	21-65 років		
Термін	до 5 років		
Відсоткова ставка	56 % річних або 44 % за умови надання підтверджуючих документів використання коштів		44 %
Сума кредиту, тис. грн	від 30 до 250	від 30 до 400	
Комісія за видачу кредиту	5 % від суми кредиту		відсутня
Тип погашення	класичний		класичний або ануїтет

Джерело: складено автором на основі [22]

Іпотечне кредитування – це програма кредитування під заставу нерухомості. Є декілька варіантів кредитування за даним банківським продуктом:

1. «Оселя – державна програма кредитування, яка реалізується Міністерством економіки України спільно з Міністерством цифрової трансформації України та «Укрфінжитло» за ініціативи Президента України. Скористатись можуть окремі категорії населення: представники сил безпеки та

оборони України, медичні представники, педагоги, науковці – під 3 % річних, а також інші категорії населення під 7 % річних – ветерани війни, учасники бойових дій, внутрішньо-переміщені особи, або інші громадяни, які не мають у власності житла. Авансовий внесок від 20 %, кредитування до 20 років, сума кредитування до 6 млн. грн.

Варто зауважити, що для окремих категорій населення термін експлуатації житла, яке береться в іпотеку до 10 років, а для масової – до 3 років, та це може бути лише квартира в багатоповерховому будинку.

Додатково страхується майно – 0,25 % щорічно.

2. Нерухомість на вторинному ринку – це програма кредитування від Ощад на термін від 1 до 20 років, сум кредитування від 100 тис. грн до 10 млн. грн. Відсоткова ставка залежить від авансового внеску так, якщо авансовий внесок 50 %, то ставка – 18,8 %, якщо 30 – 40 %, то 19,1 %. Є комісія за видачу кредиту 0,99 % (не менше 1 000 грн.). Спосіб погашення клієнт обирає самостійно – класику або ануїтет). Обов'язкове страхування предмету іпотеки та позичальника щорічно.

3. Кредит під іпотеку – це програма кредитування на первинному ринку під заставу вторинного ринку з терміном до 20 років, ставка для фізичних осіб – 19,7 %, для ФОПа +1 %, сума кредитування від 100 тис. грн до 10 млн. грн. Комісія за видачу кредиту від 1 тис. грн (0,99 %). Є два варіанти погашення – класичний або ануїтет.

4. Перекредитування – це кредитування під заставу нерухомості до 10 років, де можна отримати суму кредиту до 50 % від вартості заставного майна під 18,6 % річних (+1 %, якщо ФОП), комісія за видачу кредиту – 0,99 % (але не менше 1000 грн.). Страхування позичальника не здійснюється

Ощад Драйв – це автокредитування під заставу нового автомобіля шляхом перерахунку коштів на рахунок автосалону. Термін кредитування від 1 до 7 років. Відсоткова ставка залежить від авансового внеску, чим більший, тим нижча ставка, яка варіюється від 0,01 % до 16,99 %. Мінімальний авансовий внесок 20 %. Сума кредиту від 10 000 до 10 000 000 грн. Також є комісії банку

за надання кредиту від 1,5 % до 3,5 % від суми кредиту, що залежить від терміну кредитування – чим більший термін, тим менша комісія.

Також варто зазначити, що банк іде на зустріч своїм клієнтам, які зазнали фінансових труднощів під час воєнного стану, тому здійснює реструктуризацію заборгованості, шляхом відстрочення платежу на 6 місяців, що дозволить клієнту сплачувати лише відсотки та налагодити фінансове становище.

Також банк активно кредитує бізнес та має різноманітні для них програми.

В першу чергу це овердрафт – кредитні кошти для здійснення платежів, щоб забезпечити закриття касових розривів. Термін кредитування до 2 років з сумою до 10 млн. грн під ставку від 23,15 % річних, без застави і це для нових і діючих клієнтів. Комісія за видачу кредиту – від 0,5 %. Заявку можна подавати онлайн та рішення приймається до 24 годин.

Поповнення обігових коштів – для придбання сировини, товарів, оплати послуг, пов'язаних з виробництвом продукції чи веденням торгівельної діяльності чи інших поточних потреб. Валюта кредиту – гривня, долар, євро. Термін кредитування до 3 років. Ставка плаваюча або фіксована. Комісія при видачі від 0,25 %. Заявку можна подати через онлайн сервіс ОщадБізнес.

Придбання транспортних засобів та обладнання – кредити на придбання нових та б/в транспортних засобів, а також необхідного обладнання. Кредит надається до 5 років під заставу майна з сумою від 10 тис. грн під ставку UIRD3m +8,95 % річних. Комісія за видачу кредиту від 0,25 % суми кредиту.

Транспортні засоби за програмою «Автобиз» – кредити на придбання нових та б/в транспортних засобів. Кредитування під заставу транспорту до 10 млн. грн з плаваючою або фіксованою ставкою терміном від 6 до 60 місяців. Погашення рівними частинами. Страхування від 4% та комісія за видачу кредитів від 2,5 % від суми кредиту.

Кредити 5-7-9 % – це державні програми підтримки малого бізнесу, аграріїв та підприємств. Ставка від 1 % річних, яка залежить від цілі кредитування), термін до 10 років, а сума до 150 млн. грн (з власним внеском від 15 %).

Програма діє для резидентів України, діючих підприємств, які здійснюють прибуткову діяльність понад 12 місяців та річний дохід не перевищує 50 млн. євро, юридичні особи, які потребують пільгового фінансування для підтримки бізнесу за державними програмами, юридичні особи, які планують релокацію, юридичні особи, учасники (засновники) якої є резидентами України та кінцеві бенефіціарні власники (контролери) якої є фізичними особами-резидентами України агро виробники та ФОПи.

Кредит під депозит – зручний і вигідний кредит під заставу депозиту, відкритого в банку з сумою до 90 % від розміщеного депозиту на термін дії депозиту, також з разовою комісією 0,5 % під ставку з маржою від 3 %.

Для ОСББ – це компенсація 40-70 % від кредиту на енергоефективне обладнання та матеріали без застави. Ставка встановлюється у розмірі $UIRD2m + 8,95\%$ річних, терміном до 7 років з сумою до 20 млн. грн. Є можливість відстрочки першого платежу до 6 місяців, але відсотки сплачуються щомісячно. З детальними вимогами до ОСББ/ЖБК можна ознайомитись на офіційному сайті банку

Документарні операції використовуються як інструмент при розрахунках за зовнішньоекономічними договорами та платіжні зобов'язання Ощад банку перед іноземними банками за такою операцією забезпечується гарантією ЄБРР в рамках програми сприяння розвитку міжнародної торгівлі. Є два види документарних операцій, переваги яких зображено на рисунку 2.5:

- ✓ документарний акредитив – будь-яка угода, відповідно до якої Ощадбанк, що діє за заявкою та на підставі інструкцій МСП (наказодавець акредитиву), повинен здійснити платіж на користь іноземного контрагента (бенефіціара) проти наданого пакета документів за умови виконання всіх інших умов акредитиву;

- ✓ банківська гарантія – зобов'язання банку перед іноземним контрагентом здійснити платіж на його користь у межах зазначеної суми, це не є формою розрахунків, а це інструмент, який допомагає забезпечити виконання сторонами тих чи інших зобов'язань.

Рисунок 2.5 – Переваги документарних операцій від АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором на основі [22]

Мікрокредит бізнесу – це кредит на поповнення обігових коштів, придбання основних засобів (нерухомість, транспортні засоби, обладнання та устаткування тощо) та фінансування витрат капітального характеру. Основні умови в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Характеристика мікрокредиту для бізнесу

Ознака	З заставою	Без застави
Валюта	гривня	
Сума	від 1 тис. до 5 млн. грн	від 100 тис. до 1 млн. грн
Ціль	на придбання основних засобів та/або фінансування витрат капітального характеру: 60 місяців	поповнення оборотного капіталу
термін	поповнення обігових коштів: 12 місяців	12 місяців
ставка	від UIRD _m + 9,75% річних	UIRD _m + 12,85% річних

Джерело: складено автором на основі [22]

Також є програма кредитування від міжнародних організацій та експортерів в рамках співпраці з Експортно-кредитним агентством.

Авалювання векселів – це операція за допомогою якої оформлюється аваль на векселі, який засвідчує зобов'язання банку здійснити платіж за векселем у випадку невиконання платником, за якого наданий аваль, своїх зобов'язань. Є два види векселів:

- товарний – виданий для розрахунків за поставлені товари, які пов'язані з переробкою с/г продукції;
- податковий – виданий для засвідчення зобов'язання платника податків по сплаті акцизу відповідно до вимог.

АТ «Ощадбанк» активно долучається до партнерських програм з міськими, районними і обласними адміністраціями, які виділяють кошти з місцевих бюджетів на компенсацію відсотків або частини кредиту для представників мікро, малого та середнього бізнесу.

Кредитування для органів місцевого самоврядування для фінансування бюджету розвитку місцевого бюджету для здійснення затверджених бюджетних видатків, визначених відповідно до завдань та очікуваного результату програм, де відсоткова ставка встановлюється індивідуально за кожною окремою кредитною операцією із врахуванням результатів оцінки фінансового стану.

Є кредитування з використанням державних гарантій, де держава виступає поручителем по кредиту чи відсотках в певному розмірі. У випадку, якщо буде прострочений платіж по кредиту протягом 90 днів, за рахунок коштів державного бюджету буде здійснено погашення заборгованості за основним боргом в розмірі такої державної гарантії (в межах 5-100 млн. грн), після чого у позичальника виникає заборгованість перед державою.

Варто зазначити, що Ощадбанк також надає кредити для реалізації інвестиційних проектів за індивідуальною ставкою.

Також є програма «Територія розвитку» – це програма з підтримки регіонального бізнесу. Оскільки відновлення і розвиток бізнесу є основним завданням банку під час війни.

В складний воєнний час кожен регіон країни потребує індивідуального підходу, що є завданням даної програми, в результаті чого підбираються максимально комфортні умови щодо отримання фінансування.

Дана програма спрямована на партнерство бізнесу, Ощадбанку і місцевих органів влади для спільного відновлення економічного потенціалу регіону.

Таким чином меморандум про співпрацю вже укладено з ОВА Закарпаття, Чернівецької, Львівської, Івано-Франківської, Київської, Одеської та Миколаївської областей. Варто зауважити, що станом на кінець червня 2023 року через дану програму профінансовано вже 298 проєктів на суму 178 млн. грн.

Типові програми кредитування в рамках співпраці з ОДА зображено на рисунку 2.6.

Рисунок 2.6 – Програми співпраці з Обласними державними адміністраціями

Джерело: складено автором на основі [22]

Проаналізувавши велику пропозицію кредитних продуктів банку можна зробити висновок, що Ощадбанк займає гідну конкурентну позицію на ринку кредитування населення та бізнесу, задовільняючи потреби усіх клієнтів.

2.2 Аналіз кредитних ризиків АТ «Ощадбанк»

Кредитні операції займають вагоме значення в діяльності банківської установи оскільки несуть велику дохідність. На прибутковість банку великою мірою впливає рівень кредитного ризику, оскільки від структури і якості кредитного портфеля залежить повне або часткове неповернення наданих позик, що в свою чергу відображається на власному капіталі банку [23] .

Оскільки в Ощадбанку є велика кількість клієнтів, які вже активно користуються кредитними продуктами та є потенційні клієнти, буде доцільно розглянути поточну ситуацію з наданими кредитами.

Згідно рисунку 2.7, можна зробити висновок, що серед 65 банків, частка Ощадбанку в загальному банківському кредитному портфелі досить висока – 9,23%, яка має нестабільний характер. З 2018 року та протягом трьох років ця частка зменшилась на 6,27 %, але вже з 2020 року ця частка почала збільшуватись і таким чином збільшилась на 3,47 % за чотири роки, що є позитивним аспектом в діяльності Ощадбанку в банківській діяльності України.

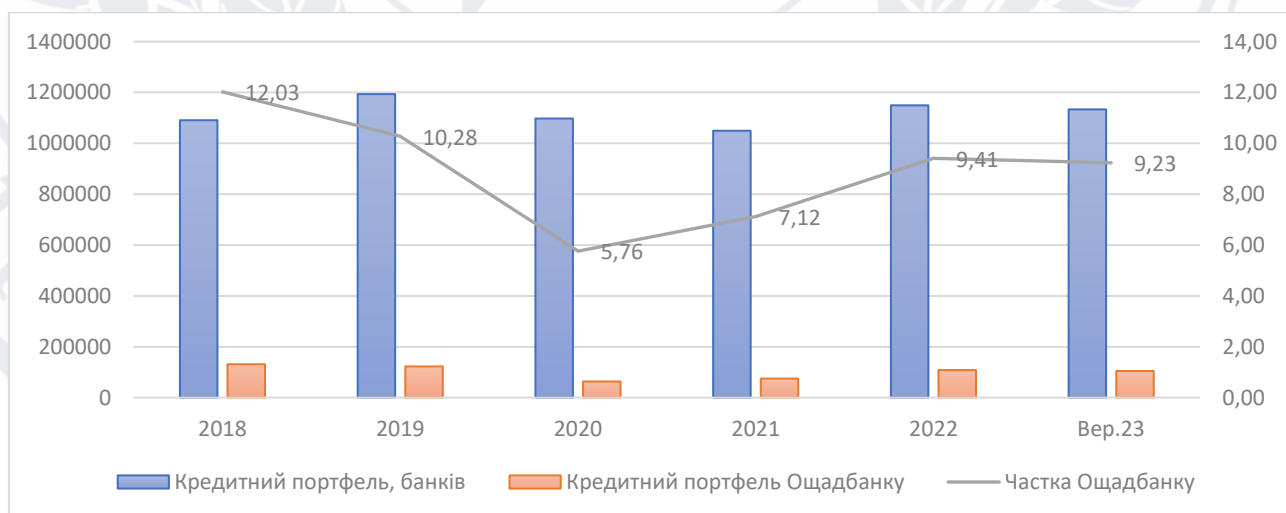

Рисунок 2.7 – Статистика наданих кредитів, млн. грн

Джерело: складено автором на основі [6, 23, 24, 25, 26, 27, 28]

Динаміку обсягів наданих кредитів та активів Ощадбанку зображено на рисунку 2.8, що дає можливість зробити висновок, що активи рівномірно нарощуються щорічно, а кредитна діяльність має спадний характер. Таке різке зменшення обсягів наданих кредитів в 2020 році на 52 % пов'язане з девальвацією гривні та значним зменшенням реальних доходів населення. Великим фактором також є і нестабільна політична та соціальна ситуація. Проте варто зауважити, що починаючи з 2021 року розмір кредитного портфелю Ощадбанку за три роки збільшився на 40 %, що показує покращений сервіс та пропозицій надання кредитів населенню та бізнесу, а обсяги активів збільшились за останні п'ять років на 37 %.

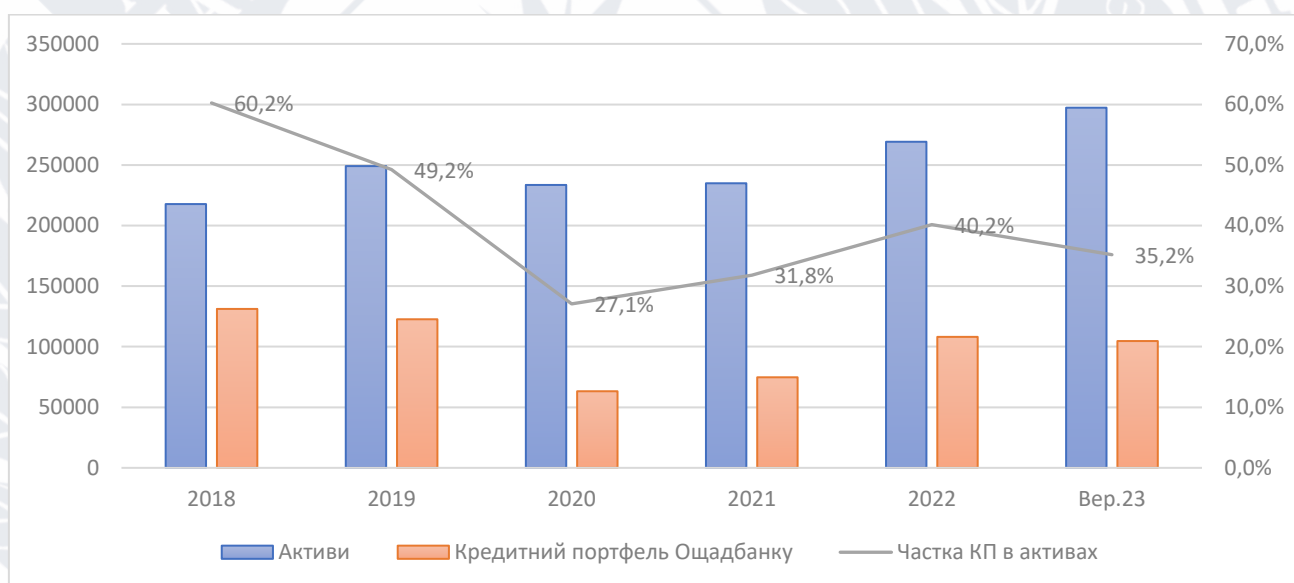

Рисунок 2.8 – Обсяги наданих кредитів та активів Ощадбанку, млн. грн

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25, 26, 27, 28]

За даними НБУ, серед 25 найбільших банків за обсягом непрацюючих кредитів, Ощадбанк займає друге місце після Приватбанку.

Частка в кредитному портфелі непрацюючих кредитів складає 49,5 %, що можна побачити на рисунку 2.9, але варто зауважити, що частка непрацюючих кредитів має тенденцію до зменшення адже є достатньо сформований резерв під проблемні кредити. Таким чином обсяг непрацюючих кредитів в кредитному портфелі Ощадбанку за аналізуючий період зменшився на 13 %.

Частка простроченої заборгованості в кредитному портфелі Ощадбанку також має тенденцію до зменшення щорічно, що пов'язане з ретельним відбором

категорій позичальників, тому станом на вересень 2023, порівняно з 2018 роком, вона зменшилась в 2,7 рази.

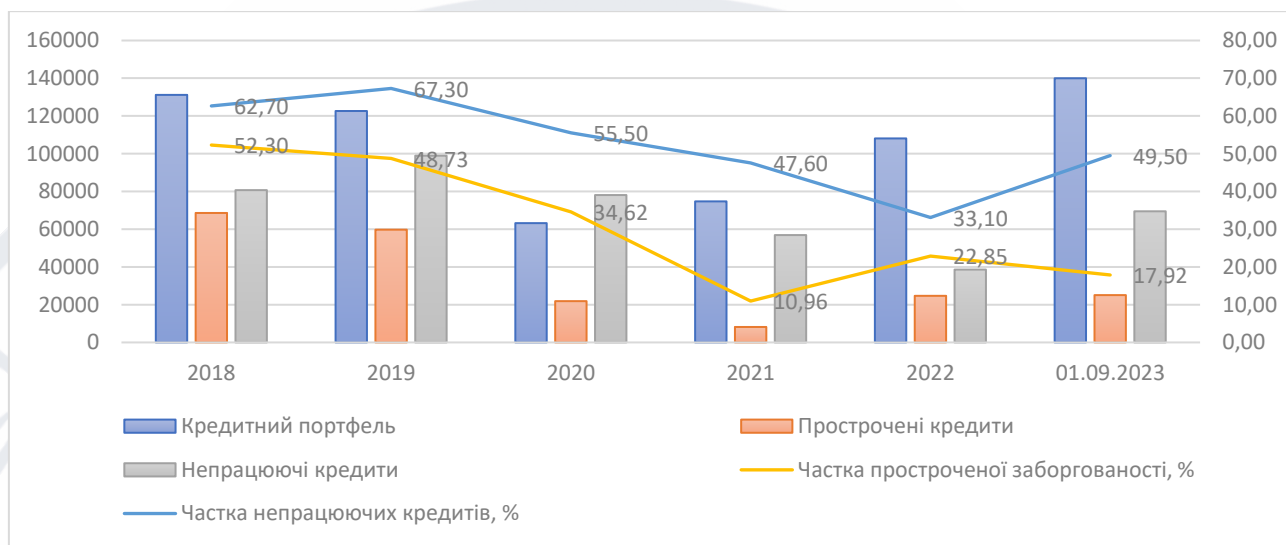

Рисунок 2.9 – Непрацюючі та прострочені кредити в кредитному портфелі АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25, 26, 27, 28]

Ощадбанк здійснює резервування під кредитні ризики щорічно, за даними рисунку 2.10, можна побачити, що ця частка має тенденцію до зменшення та станом на 01.09.2023 складає – 17,23 % в кредитному портфелі. За останні п'ять років резерв під кредити був зменшений на 31,28 %, що пов'язане з якісно сформованим кредитним портфелем та ретельним підбором категорій позичальників.

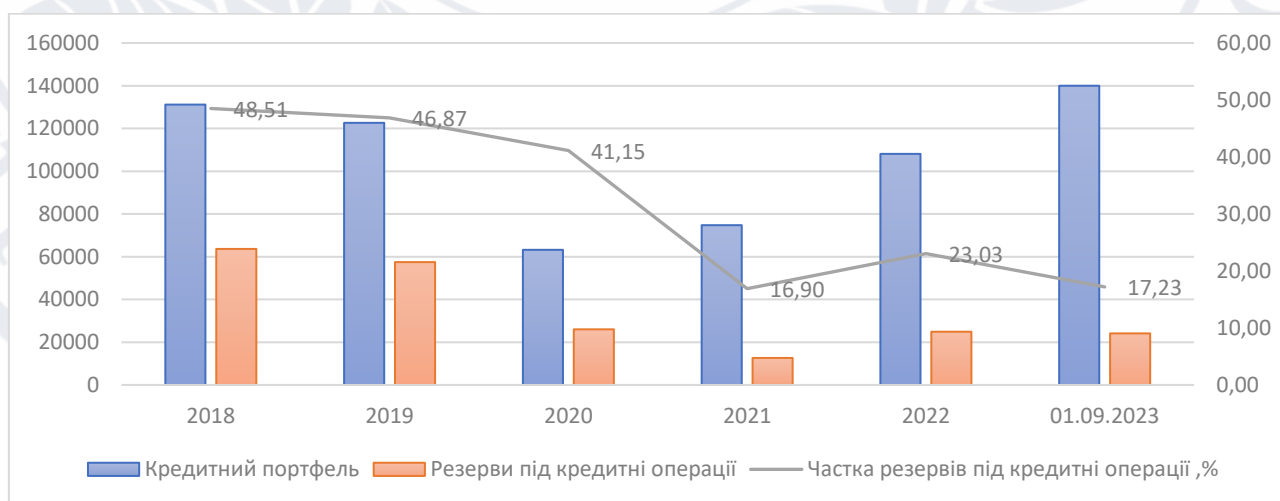

Рисунок 2.10 – Резервування під кредитні операції в АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25, 26, 27, 28]

Вагомими чинниками рівня кредитного ризику є відношення власного капіталу до кредитного портфеля, що показує ступінь його захищеності, даний показник має тенденцію до зменшення щорічно, в активах кредитний портфель займав вагому частку в 2018 році, але щорічно даний показник знижується, частка простроченої заборгованості є менше 30 %, але частка непрацюючих кредитів щорічно складає відносно велику частку, резервування кредитних ризиків зменшується до кредитного портфелю, а в частці власного капіталу резервування є меншим 10 % та зменшується щорічно.

Таблиця 2.4 – Індикатори кредитного ризику

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	01.09.2023
Частка КП в активах, %	60,24	49,24	27,07	31,82	40,16	35,21
Відношення ВК до КП, %	0,14	0,16	0,35	0,29	0,20	0,03
Частка простроченої заборгованості в КП, %	52,30	48,73	34,62	10,96	22,85	23,97
Частка непрацюючих кредитів в КП, %	62,70	67,30	55,50	47,60	33,10	49,50
Частка резервів під кредитні операції в КП, %	48,51	46,87	41,15	16,90	23,03	23,04
Частка резервів під кредитні операції в капіталі, %	29,23	23,07	11,14	5,38	9,25	8,11

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25, 26, 27, 28]

За даними таблиці 2.5, можна зробити висновок, що нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) в цілому виконується протягом 5 років та не перевищує норму, тобто не є більше 25 %, окрім 2020 та 2021 років. Щодо нормативу великих кредитних ризиків (Н8), то

він також в межах норми, також варто зауважити, що норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами не перевищує і 1 %, що є нормою.

Таблиця 2.5 – Динаміка нормативів кредитного ризику

Дата	Н7	Н8	Н9
01.09.2018	24,17	284,46	0,42
01.09.2019	20,77	292,59	0,53
01.09.2020	25,94	161,03	0,41
01.09.2021	28,25	106,63	0,37
01.09.2022	14,22	109,88	0,27
01.09.2023	7,19	56,85	0,09

Джерело: складено автором на основі [22]

Згідно з фінансовою звітністю Ощадбанку, основними методами, що застосовуються в процесі управління кредитними ризиками є:

- оцінка фінансового стану контрагента групи, у тому числі визначення внутрішнього кредитного рейтингу/скорингового балу контрагента, на етапі розгляду питання щодо прийняття рішення з кредитування та протягом періоду кредитування;
- оцінка умов здійснення кредитної операції, в тому числі забезпечення;
- розрахунок та встановлення лімітів кредитування позичальників / груп пов'язаних контрагентів групи;
- акредитація незалежних оцінювачів заставленого майна позичальників групи;
- регулярний моніторинг наявності та стану предметів забезпечення;
- оцінка ризиків кредитного портфелю групи;
- регулярна управлінська звітність;
- акредитація страхових компаній;
- акредитація об'єктів будівництва та забудовників/управителів.

Згідно з фінансовою звітністю Ощадбанку, процес управління кредитним ризиком в групі передбачає наступні етапи:

- ✓ ідентифікація ризиків – визначення джерел ризиків;
- ✓ оцінка ризиків – визначення та оцінка величини виявлених ризиків;
- ✓ контроль над ризиком – встановлення обмежень щодо величини прийнятних ризиків;
- ✓ моніторинг ризиків – процес постійного спостереження за джерелами ризику.

За проведеним дослідженням можна зробити висновок, що рівень кредитного ризику не перевищує 25 % згідно з нормативами Національного банку України. Ощадбанк займає вагомe місце на ринку кредитних послуг так як його частка в сукупному кредитному портфелі майже 10 %. Кредитний портфель Ощадбанку має позитивну динаміку до збільшення, але є великий відсоток непрацюючих кредитів, хоча прострочена заборгованість за кредитами має тенденцію до зменшення щорічно. Але не зважаючи на це, Ощадбанк зменшив резервування під кредитні операції, оскільки рівень кредитного ризику зменшується.

2.3 Оцінка якості кредитного портфеля АТ «Ощадбанк»

Оскільки кредитна діяльність містить великий відсоток ризику, то банку потрібно розуміти чи слід продовжувати свою діяльність на ринку і якщо так, то як сформувати кредитний портфель так, щоб його якість залишалась на достатньому рівні

Розглянемо структуру кредитного портфеля Ощадбанку в розрізі позичальників (рис. 2.11).

Згідно рисунку 2.11, можна зробити висновок, що юридичні особи займають більшу половину в портфелі – 84,33 %, а фізичні особи 15,67 %. Це пов'язане з великим попитом серед підприємців в кредитних програмах, які реалізує Ощадбанк та за підтримки держави.

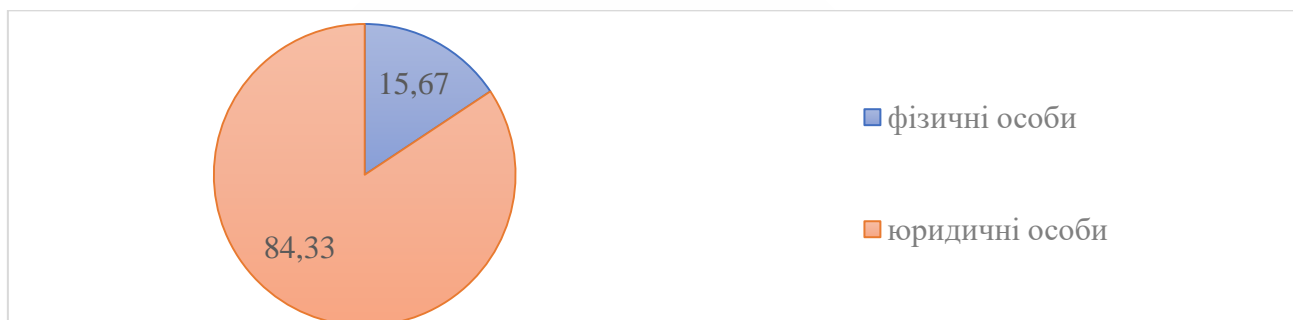

Рисунок 2.11 – Структура кредитного портфелю в розрізі позичальників станом на 01.09.2023, %

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25, 26, 27, 28]

Розглянемо структуру кредитного портфелю в розрізі секторів економіки, оскільки велику частку займає бізнес (рис. 2.12).

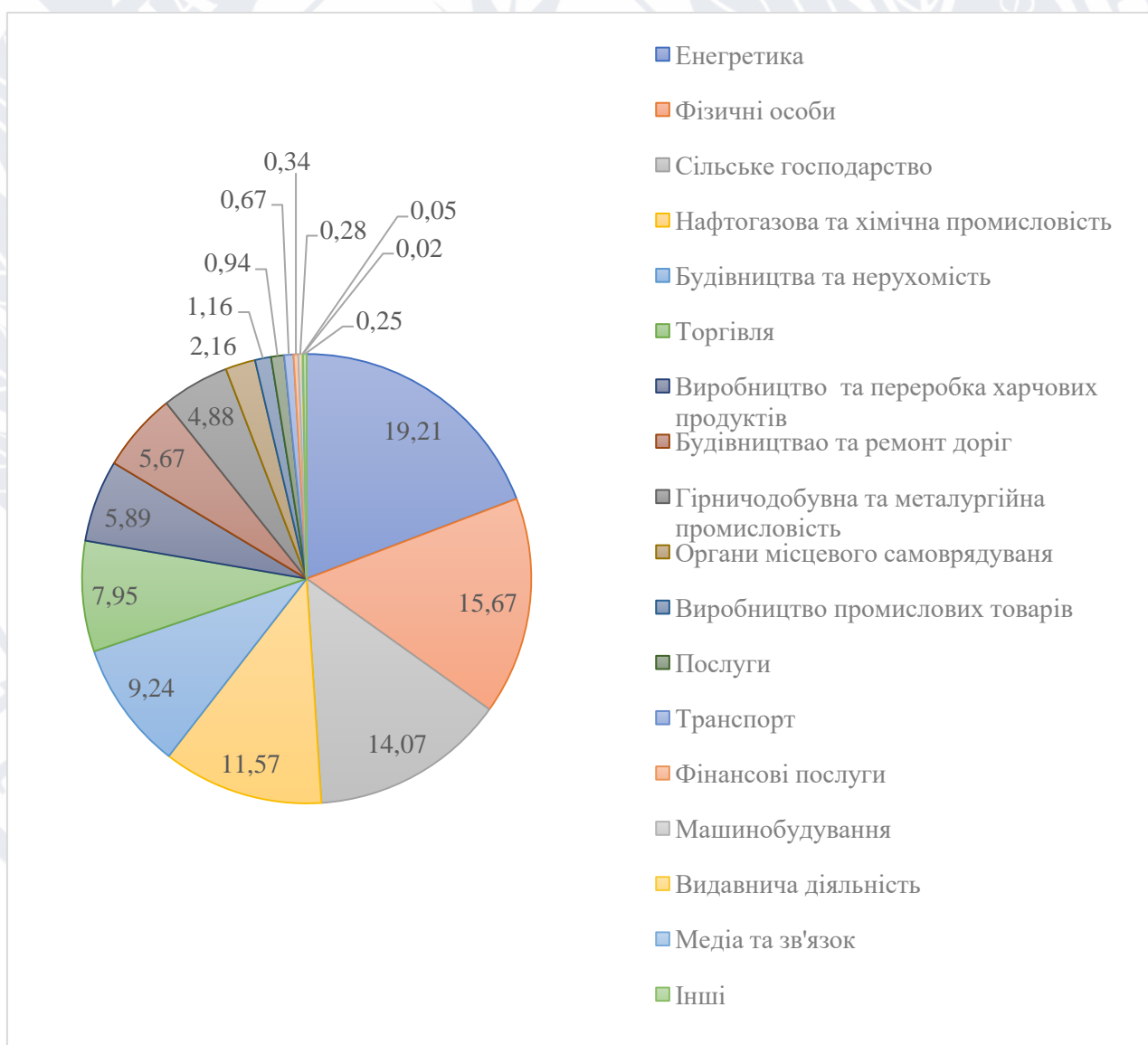

Рисунок 2.12 – Структура кредитного портфелю за секторами економіки

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25, 26, 27, 28]

За даними рисунку 2.12, можна зробити висновок, що надані кредити в галузі енергетики займають 19,21 %, що пов'язане з поточною ситуацією в країні, далі вагому частку займає галузь сільського господарства – 14,07 %, нафтогазова та хімічна промисловість – 11,57 %, будівництво та нерухомість – 9,24 %, сфера торгівлі – 7,95 %, а виробництво та переробка харчових продуктів – 5,89 %, будівництво та ремонт доріг – 5,67 %, гірничодобувна та металургійна промисловість – 4,88 %, кредити для органів місцевого самоврядування – 2,16 %, виробництво промислових товарів – 1,16 %, та менше 1 % інші галузі.

В структурі кредитного портфеля фізичних осіб, згідно рисунку 2.13, найбільшу частку займають кредитні картки MORE з кредитним лімітом – 29,67 %, далі частку займає автокредитування – 26,91 %, також популярними є іпотечні кредити – 26,22 %, а 9,08 % фізичних осіб отримати споживчі кредити та 8,12% - споживчі кредити, які забезпечені нерухомістю. Така структура кредитного портфелю фізичних осіб пов'язана з лояльними умовами використання кредитного ліміту, доступними іпотечними та авто кредитами.

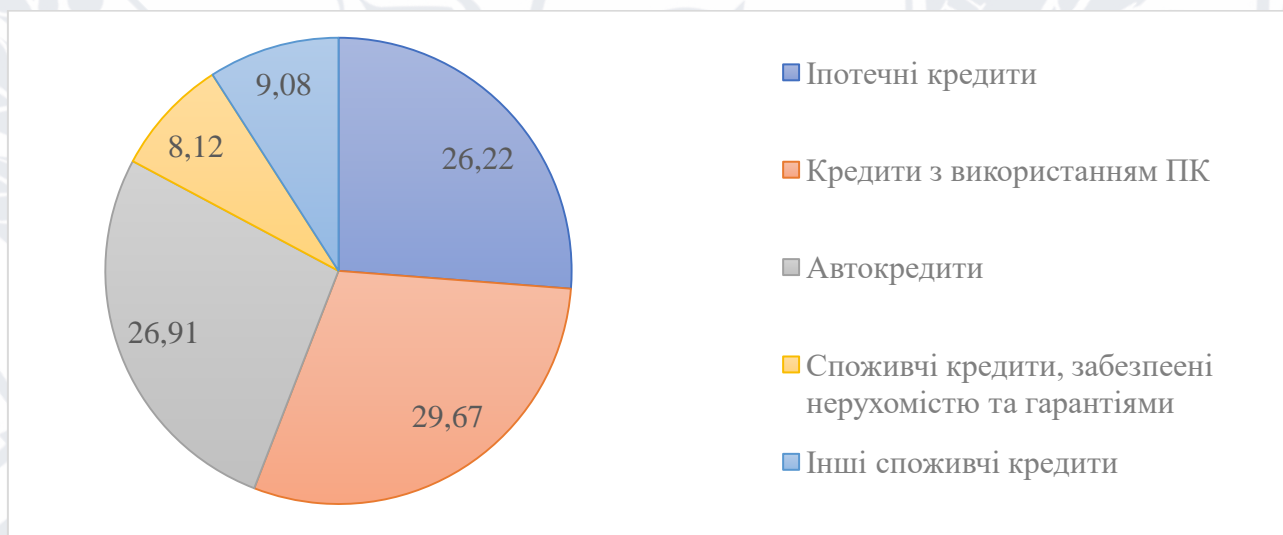

Рисунок 2.13 – Структура кредитного портфеля роздрібного бізнесу станом на 01.09.2023

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25, 26, 27, 28]

З якісно сформованою структурою кредитного портфеля можна сподіватись на високий рівень його доходності.

Розглянемо основні показники прибутковості кредитного портфеля Ощадбанку. Дохідність кредитного портфеля в середньому на рівні 7,3%. Варто зауважити, що в процентних доходах банку відсоткові доходи від кредитних операцій складають більше 40 % та процентні доходи перевищують процентні витрати в 1,5-2 рази в середньому. Кредитна діяльність банку є ефективною, оскільки чистий спред має позитивне значення і його значення свідчить про незначене перевищення ставки сплачених відсотків та наданих кредитів. Банк немає збитків від кредитної діяльності про що свідчить додатне значення показника чистої процентної маржі.

Таблиця 2.6 – Показники прибутковості кредитного портфелю АТ «Ощадбанк»

Показник	2018	2019	2020	2021	2022	01.09.2023
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля	0,07	0,07	0,14	0,14	0,10	0,06
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів	1,39	1,40	1,16	2,67	2,98	2,44
Коефіцієнт процентних доходів від кредитних операцій	0,50	0,47	0,41	0,49	0,47	0,41
Чистий спред, %	4,15	4,48	4,57	17,88	13,86	8,45
Чиста процентна маржа, %	0,03	0,02	0,01	0,06	0,06	0,03

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25, 26, 27, 28]

Згідно з проведеного аналізу можна підсумувати, що в структурі кредитного портфелю переважають кредити, які надані для бізнесу. В частині кредитів для юридичних осіб вагоме значення мають такі галузі як енергетика, сільське господарство, нафтова промисловість та будівництво. Великий попит серед роздрібного бізнесу мають кредитні карти та іпотечні кредити. Кредитна діяльність не приносить збитків, але рівень дохідності кредитного портфелю на рівні 6 %.

Висновки до розділу 2.

Акціонерне товариство «Ощадбанк» на ринку банківських послуг з 1991 року та за цей період наростив активи та запровадив безліч програм з кредитування роздрібного бізнесу, а також і корпоративного сектору та бізнесу.

На ринку кредитування в банку є конкурентоспроможна позиція. Частка Ощадбанку в сукупному кредитному портфелі серед загальної кількості банків в Україні близько 10 %. Обсяг кредитного портфелю Ощадбанку збільшився на 8 % за останні три роки, а обсяги активів за п'ять років на 37 %. Частка непрацюючих кредитів більше половини, але має тенденцію до зменшення, що пов'язане з управлінням кредитною заборгованістю та збільшення критеріїв до підбору позичальників. Ситуація з простроченими кредитами покращилась, оскільки збільшився рівень доходів населення та банк здійснює реструктуризацію простроченої заборгованості, шляхом відстрочення платежу за кредитом на 6 місяців, що дозволяє клієнту покращити свій фінансовий стан. Резервування під кредитні ризики банком здійснюється щорічно, але ця частка зменшується у зв'язку з покращенням якості кредитного портфелю. Ощадбанк дотримується всіх нормативів Національного банку України.

В структурі кредитного портфелю більше 80 % займають юридичні особи. Тому кредитний портфель є незбалансованим та потребує вдосконалення.

Кредитна діяльність Ощадбанку не є збитковою та рівень доходності кредитного портфелю до 10 %. Тому банку необхідно працювати в напрямку підвищення рівня доходності кредитного портфеля та зменшення його ризикованості.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АТ «ОЩАДБАНК»

3.1 Розробка та апробація концепції вдосконалення оцінки кредитного портфеля на матеріалах АТ «Ощадбанк»

Банк здійснює управління кредитним ризиком шляхом встановлення лімітів для окремих категорій позичальників, які визначаються на основі рекомендацій відповідного кредитного підрозділу і підрозділу ризик-менеджменту і відповідно затверджуються відповідальним колегіальним органом банку [22]. Банк зменшує кредитний ризик, якщо отримує заставу або інші види забезпечення кредитів.

Станом на зараз, процес з прийняття рішень про надання кредитів в Ощадбанку є в більшості випадків централізованим. Здійснено впровадження системи «Кредитна фабрика» за допомогою якої здійснюється аналіз кредитоспроможності позичальників та прийняття рішень щодо здійснення операцій верифікаторами, які є членами малого кредитного комітету з роздрібного бізнесу. Рішення щодо здійснення активних операцій з великими корпоративними клієнтами здійснюється кредитним комітетом банку [22].

При прийнятті рішень щодо надання кредитів здійснюється аналіз потенційного позичальника на основі великої кількості факторів, які зображені на рисунку 3.1

Рисунок 3.1 – Критерії оцінки позичальника при прийнятті рішень

Джерело: складено автором на основі [22]

Варто зауважити, що при прийнятті рішень щодо видачі кредиту позичальнику-юридичній особі чи ФОПу, до уваги береться аналіз ринку, де працює потенційний позичальник, а також галузь господарської діяльності. Приділяється значна увага якості менеджменту підприємства, географічне місцезнаходження, ринкові позиції бізнесу, боргове навантаження, ліквідність та достатність запропонованої застави.

Процедура прийняття рішень щодо надання споживчих кредитів – стандартизована. Максимальні ліміти по кредитах встановлюються з врахуванням доходу позичальника, стабільності його майбутніх доходів, ліквідності та якості застави.

Оцінка кредитних ризиків банком здійснюється за портфелем активних операцій в цілому, а також в розрізі окремих складових. Правління банку затверджує ліміти для проведення активних операцій по галузях економіки, географічних регіонах та по окремих кредитних продуктах [22].

Оцінка кредитного ризику для його управління в Ощадбанку є комплексною та використовує [22]:

- оцінку ймовірності дефолту;
- експозицію під ризиком;
- збиток дефолту.

Для збільшення рівня прибутковості кредитної діяльності АТ «Ощадбанк» нами розроблено концепцію вдосконалення оцінки якості кредитного портфелю на основі формування та впровадження стратегій та методів.

Мета концепції полягає в тому, що потрібно здійснити розробку та впровадження стратегій та методів, які допоможуть покращити процес оцінки кредитного ризику та управління кредитним портфелем. Мета поставлена для того, щоб:

- підвищити точність оцінки ризику для зниження непрацюючих кредитів, щоб спрогнозувати ймовірність несплати позичальником платежів;
- оптимізувати процес прийняття рішень щодо видачі кредитів;

- зменшити витрати та підвищити прибутковість наданих кредитів завдяки зменшенню рівня кредитного ризику;

- створити ефективну систему управління ризиками, яка буде враховувати поточну ситуацію на ринку кредитних послуг, а також дозволить швидко реагувати на потенційні загрози та використовувати усі можливості ринку.

Для досягнення поставленої мети доцільно використовувати наступні принципи:

- системності. Кредитна діяльність банку складається з неоднорідних складових з характерними внутрішніми та зовнішніми зв'язками, тому необхідно не ускладнювати механізм її здійснення, а придати йому простоту і наділити адекватністю в прийнятті рішень відносно сучасного стану ринкової економіки, які б сприяли підвищенню прибутковості і ринкової вартості банку. Оскільки кредитний портфель є взаємозалежною складовою, зміни в якій можуть вплинути на сукупний дохід/збиток банку;

- збалансованості. Кредитна діяльність відбувається під впливом факторів внутрішнього середовища, мікрооточення (безпосереднього оточення) і макрооточення, які динамічно змінюються у часі, тому прийняття рішень має бути динамічним процесом і максимально віддзеркалювати сучасну ситуацію на ринку кредитних продуктів. Процес формування та управління кредитного портфелю комерційного банку відбувається шляхом розподілу на етапи (формування цілей, розробка пропозицій, прийняття рішень, попередня робота з видання і оформлення кредитів, управління кредитом), тому збалансоване моделювання ситуацій повинно відбуватися на основі динамічного програмування, яке сприяє практичному розв'язанню завдань підсистем інноваційної кредитної політики. Потрібно звертати увагу не лише на кредитний ризик, а й на інші види, забезпечивши комплексний підхід в їх управлінні;

- комплексності. Процес оцінювання кредитного портфелю банку повинен носити комплексний характер в силу необхідності поєднання процесу

планування і його виконання, для досягнення кінцевої мети. Слід підкреслити, що не можна відокремлювати цей процес, як першооснову діяльності банку, оскільки він є складовою стратегії його розвитку і повинен враховувати масштаби його діяльності, конкурентну позицію тощо. Варто застосовувати різноманітні методики для оцінки кредитного ризику, щоб отримати розширений аналіз;

– безперервності. Оцінка кредитного портфелю складається з неоднорідних складових з характерними внутрішніми та зовнішніми зв'язками, тому необхідно не ускладнювати процес оцінювання, а придати йому простоту і наділити адекватністю в прийнятті рішень відносно сучасного стану ринкової економіки, які б сприяли підвищенню прибутковості і ринкової вартості банку. Варто на постійній основі вдосконалювати та моніторити поточну ситуації в умовах сучасних викликів.

Доцільно виконати наступні завдання:

- проаналізувати сучасний стан ринку кредитних послуг в Україні, що допоможе зрозуміти поточну ситуацію;
- вдосконалити нормативно-правове забезпечення;
- створити заходи зниження кредитного ризику;
- покращити умови кредитних продуктів АТ «Ощадбанк».

Для досягнення поставлених завдань доречно використовувати методи оцінки якості кредитного портфелю, а також розробити стратегію оцінювання на основі порівняльного аналізу кредитного портфелю інших банків, за допомогою чого можна вдосконалити наявні кредитні продукти. Після чого доцільно застосовувати модель прогнозу ряду динаміки за допомогою системи показників оцінки прибутковості кредитного портфелю.

Мета концепції буде досягнута у тому випадку, якщо рівень дохідності кредитного портфелю буде збільшено, а оцінка якості кредитного портфелю покращиться. Для цього буде проаналізовано основні показники прибутковості кредитної діяльності банку та здійснено прогнозований ряд динаміки.

Рисунок 3.2 – Концепція вдосконалення оцінки якості кредитного портфелю АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором

Розглянемо детальніше поставлені завдання. Проаналізований сучасний стан ринку кредитування дозволяє отримати об'єктивний огляд на конкуренцію, попит та поточні проблеми у цій сфері. Відповідно отримані результати надають можливість до росту кредитного портфелю, а також визначити можливі загрози та фактори, що впливають на кредитний ринок.

Зниження кредитного ризику є складним завданням, але існують заходи, які практично використовувати для цього в банку, що зображено на рисунку 3.3:

- аналіз кредитної історії, що допомагає визначити для потенційного клієнта його здатність повертати кредит. Чим бездоганніша кредитна історія, тим менший ризик;
- встановлення критеріїв видачі кредитів, що дозволить відсіяти клієнтів з високим ризиком при чітко розроблених критеріях та стандартах;
- диверсифікація портфелю, оскільки раціональний розподіл коштів між різними видами кредитів або між різним секторами економіки дозволяє зменшити загальний кредитний ризик;

Рисунок 3.3 – Заходи для зниження рівня кредитного ризику

Джерело: складено автором

- строковий аналіз, адже оцінка та прогнозування можливих ризиків від кредитів на певний термін допоможе зменшити можливі втрати;
- моніторинг та контроль, бо постійний моніторинг кредитного портфелю та швидке реагування на зміни в фінансовому стані клієнтів дозволяє уникнути можливих проблемних кредитів;
- страхування ризиків, що сприяє захисту від можливих збитків в наслідок неповернених кредитів;

- резервування дозволяє створити фінансові резерви для покриття ймовірних збитків;
- навчання персоналу – підвищення фінансової грамотності та компетентності робітників, які працюють з кредитами, надає можливість вчасно виявляти та управляти ризиками.

Вище перераховані методи можна використовувати в поєднанні, що дасть більший ефект, або можуть бути використані окремо, що залежить від ситуації на ринку кредитування.

Для вдосконалення нормативно-правового забезпечення оцінки якості кредитного портфелю варто розглянути наступне, що відображено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Методи вдосконалення нормативного правового забезпечення для покращення оцінки якості кредитного портфелю

№	Метод	Коментар
1	Оновлення внутрішніх процедур і стандартів оцінки	Актуалізація має бути пов'язана з оцінкою якості кредитного портфелю, яка враховує найсучасніші методики та нормативні вимоги
2	Удосконалення системи моніторингу та контролю	Розробка більш ефективної системи контролю за якістю кредитів, що включає регулярний моніторинг та аналіз відповідності кредитів встановленим стандартам
3	Впровадження нових технологій та аналітики	Застосування новітніх технологій аналізу даних та ризик-орієнтовано аналітики для більш точної оцінки якості кредитного портфелю.
4	Оновлення регулятивних чинників	Активна участь вдосконалення регулюючих чинників та співпраця з НБУ для внесення нових нормативів та правил, які спрямовані на покращення оцінки кредитного портфелю
5	Навчання персоналу	Постійні тренінги та навчання працівників щодо використання нових методів та впровадження нормативних змін
6	Залучення експертів	Співпраця з міжнародними організаціями дозволяє оптимізувати процес оцінки якості кредитного портфелю, завдяки запозиченому зарубіжному досвіду.

Джерело: складено автором

Ці заходи допускають покращити нормативно-правове забезпечення оцінки якості кредитного портфелю АТ «Ощадбанк» та зменшити потенційні ризики, які безпосередньо пов'язані з кредитування населення та бізнесу.

Більшу частину структури в кредитному портфелі Ощадбанку займають кредити, які надані корпоративному сектору. Таким чином кредитний портфель

банку є незбалансованим. З метою оптимізації структури кредитного портфелю доречно сформувавши його більш оптимально.

Звичайно, варто покращувати діючі та створювати нові програми кредитування мікро-, малого- та середнього бізнесу, що допоможе, підприємствам, які припинили роботу, швидше її відновити, або підприємствам, які переїхали з територій, де неможливо вести свою діяльність. Так, наприклад, є вже запропоновано нову програму з кредитування аграріїв для розмінування полів.

Варто звернути увагу на кредити, які надані роздрібному бізнесу, щоб збільшити їх частку в кредитному портфелі з 16 % до 30-40 %. Ощадбанк є одним з лідерів на ринку іпотечного кредитування. Іпотека – це кредит, який завжди буде актуальним для населення. Тому буде доречно розробити нову програму з кредитування на отримання нерухомості або ж вдосконалити вже наявну. Можна додати функцію в чат-боті банку «Іпотека», яка буде прораховувати фінансовий стан позичальника, допоможе підібрати за містом адреси забудовників та напише основний пакет документів тощо. Це дозволить клієнту швидко отримати інформацію про продукт, відповідаючи на прості запитання.

Також доцільно відновити кредитування населення онлайн, що дозволить збільшити кількість клієнтів та обсяг кредитного портфелю.

Якщо розглядати структуру наданих кредитів роздрібному бізнесу, то кредит, які клієнти отримують готівкою без забезпечення мають досить невагому частку. Тому, щоб збільшити їх обсяг пропонуємо покращити умови кеш-кредиту.

Для покращення кредитного продукту доцільно розглянути кредитні портфелі інших банків та їх умови споживчого кредитування. Візьмемо до уваги три системно-важливі банки – Приватбанк, ПУМБ та ОТП-банк.

Згідно даних таблиці 3.2, можна зауважити, що в банках, які аналізуються, вікові межі є ширшими лише в ПУМБі. Відсоткова ставка менше, ніж в Ощадбанку в 3 рази, порівняно з Приватбанком та в 1,6 рази, порівняно з ОТП. В банку ПУМБ є комісія за обслуговування кредиту 42 % в рік. В Ощадбанку

термін кредитування максимальний до 5, а в конкурентів до 3 років. Також в Ощадбанку є перевагою максимальна сума кредитування до 500 тис. грн, а в банках, які порівнюються, до 300 тис. грн. Доречно звернути увагу та те, що в Ощадбанку є можливість обрати спосіб погашення зручніший для клієнта – класичний або ануїтет, а в цих банках – ні. Великою перевагою інших банків – це можливість дистанційного оформлення кредиту в мобільному застосунку або на сайті. В Ощадбанку ж можна лише внутрішнім клієнтам подати заявку на оформлення кредиту через співробітника банку в телефонному режимі, але для отримання необхідно звернутись до відділення банку.

Згідно проведеного аналізу конкурентоспроможних банків можна зробити висновок, що Ощадбанку необхідно попрацювати в напрямку вдосконалення діючого продукту з урахуванням сучасних потреб ринку. Низький рівень видачі кеш-кредитів має ряд факторів, серед яких:

1. Великий рівень недовіри до банківських структур.
2. Частково непривабливі умови кредитування.
3. Неактуальність через воєнний стан.

Таблиця 3.2 – Порівняльна характеристика кредитного продукту «Споживчий кредит»

Характеристика	Приватбанк	ПУМБ	ОТП-банк
Вікові обмеження	25-65	18-70	23-65
Відсоткова ставка	18 % річних	0,01 % річних	34,99 % річних
Комісія за обслуговування	відсутня	До 3,5% в місяць, або разова до 17,65 % + 499 грн.	відсутня
Термін	10, 20, 36 місяців	3-24 місяці	12-36 місяців
Сума кредиту	15-300 тис. грн	1-200 тис. грн	5-300 тис. грн
Тип погашення	ануїтет	ануїтет	ануїтет
Оформлення онлайн	Так	Ні	Так

Джерело: складено автором на основі [29, 30, 31]

Щодо структури кредитного портфелю інших банків, то можна побачити за даними таблиці 3.3, що частка кредитів, які надані сектору роздрібного бізнесу в Приватбанку та ПУМБі на рівні 25-30 %, а в ОТП – 18 %. Якщо розглядати споживчі кредити в загальній структурі наданих кредитів фізичним особам, то в

Приватбанку ця частка 11 %, в ПУМБ – 34 %, а в ОТП це вагома складова, яка містить – 89 %.

Таблиця 3.3 – Структура кредитного портфелю Приватбанку, ПУМБ, ОТП, тис. грн.

Показник	Приватбанк		ПУМБ		ОТП банк	
	тис. грн	Частка, %	тис. грн	Частка, %	тис. грн	Частка, %
Сума кредитного портфелю	273 086 000	100	47 716 174	100	33 094 988	100
Сума кредитного портфелю фізичних осіб:	67 103 000	25	14 909 382	31	5 959 682	18
<i>В тому числі</i> Споживчі кредити	7 548 000	11	5 072 689	34	5 307 967	89

Джерело: складено автором на основі [32, 33, 34]

Згідно з проведеним аналізом, можна зробити висновок, що споживчі кредити є більш популярні в інших банках. Та структура кредитного портфелю Приватбанку та банку ПУМБ є більш збалансованими.

Тому пропонуємо Ощадбанку переглянути діючі умови кредитування фізичних осіб в частині споживчих кредитів, наприклад, можна зменшити відсоткову ставку з 56 до 44 % на постійній основі, або ж скасувати (чи зменшити) комісію за видачу кредиту.

Для впровадження нового продукту вигідно провести потужну рекламну кампанію за допомогою дистанційних каналів продажу. Наприклад, можна зробити коротке відео-огляд на банківський продукт та розмістити його на офіційних сторінках банку в соціальних мережах. Також доцільно розробити паперову рекламну продукцію та розмістити її у відділеннях банку.

Запропоновані рекомендації дозволять збільшити рівень продажів та збалансувати структуру кредитного портфелю.

Завдяки правильно побудованій стратегії та впровадженню відповідних заходів, Акціонерне товариство «Ощадбанк» зможе підтримувати стабільну

фінансову позицію та досягати успіху в управлінні своїм кредитним портфелем в умовах змін на фінансовому ринку.

3.2 Рекомендації щодо вдосконалення методів оцінювання якості кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банків

Кредитна діяльність ускладнюється її адаптивністю до кожного банку за умов наявності жорсткої конкуренції, обмежень з боку Національного банку України, попиту клієнтів, неоднорідності підходів до формування ресурсної бази, а також факторів зовнішнього походження (фінансова криза світового рівня).

Сформулюємо мету здійснення кредитної діяльності банківської установи, яка базується на обґрунтуванні необхідності і пріоритетності новаторських змін у його кредитному секторі – це зростання ринкової вартості банку за рахунок використання інноваційної кредитної політики. Необхідно підкреслити, що максимізація прибутку комерційного банку носить економіко-соціальний характер: підвищення вартості кредиту сприяє зниженню ділової активності суб'єктів господарювання, а в наслідок цього зменшується соціальна захищеність населення і обсяги кредитування банком суб'єктів господарювання і фізичних осіб. Водночас, комерційний банк – це відокремлений суб'єкт на ринку кредитних послуг і, в першу чергу, на стадії розробки будуть враховуватися інтереси власників банку, а потім – суб'єктів кредитних відносин, які мають другорядні позиції.

Виходячи з вищенаведеного, слід відокремити вдосконалення методів оцінювання кредитного портфеля є ключовим завданням для банківських установ і організацій, що надають кредити. Швидкі зміни в економічних умовах, динаміка ринкових процесів та технологічний прогрес вимагають постійного оновлення та адаптації методів оцінювання, щоб забезпечити надійність, точність та ефективність оцінки кредитного ризику.

Розглянемо головні рекомендації щодо вдосконалення методів оцінювання кредитного портфеля.

У сучасних умовах важливо активно використовувати аналітичні інструменти для поліпшення процесів оцінювання кредитного портфеля. Ключові аспекти, які варто враховувати для поліпшення оцінки кредитоспроможності клієнтів:

- оновлення та покращення моделей кредитного скорингу. Регулярне оновлення і покращення моделей кредитного скорингу є необхідним завданням. Важливо враховувати нові дані та зміни в ринкових умовах. До цього можна використовувати методи статистичного аналізу.

- використання новітніх технологій. Сучасні технології, такі як штучний інтелект та машинне навчання, дозволяють розробляти більш точні та передбачувані моделі кредитного ризику. За допомогою використання алгоритмів машинного навчання: дерево рішень, нейронні мережі, градієнтний бустінг тощо, можна ефективно адаптуватись до нових даних та швидко виявляти складні залежності [35];

- аналіз альтернативних даних. Окрім традиційних даних, таких як кредитна історія, важливо розглядати альтернативні джерела інформації, такі як соціальні мережі, цифрова активність та інші дані, що можуть дати більш повний огляд на клієнта [36]. Наприклад, детальні транзакційні дані можуть включати поведінку заявника при проведенні розрахунків з облікового запису (наприклад, по кредитній карті), а також дані електронної комерції. Соціальні медіа теж можуть допомогти зрозуміти надійність позичальника, оскільки деякі дослідження показали, що кількість публікацій та їх частота дають уявлення про спосіб життя, витрати та готовність повернути борг. Іншим корисним джерелом кредитного скорингу є аналіз історії платежів за комунальні послуги. Аналіз поведінкових факторів передбачає оцінку того, як людина заповнює анкету, як рухає повзунок на калькуляторі, скільки часу тривають ці дії. Логіка тут наступна: якщо позичальник витрачає багато часу на вивчення інформації, це свідчить про те, що він має серйозні наміри повернути кошти [37].

Важливо після впровадження оновлених моделей регулярно моніторити їх ефективність, що пов'язане з зміною ринкових умов. Підтримка та регулярне

оновлення дають змогу зберігати високу продуктивність моделей кредитного скорингу в майбутньому.

Для зменшення концентрації ризику можна розглядати можливості розширення кредитного портфеля в різних галузях та регіонах. Розширення кредитного портфеля в різних галузях та регіонах є важливим стратегічним кроком для зменшення концентрації ризику та забезпечення більшої стійкості до змін на фінансовому ринку.

Необхідно приділяти велику увагу диверсифікації кредитного портфелю, як стверджує С. А Пустогвар та Д. М Коваленко: «необхідність приділяти увагу поділу позик за критеріями (ступінь ризику різних категорій позичальників, категорій позичальників, види кредитів, терміни позик, надані застави, класифікація по ступеню ліквідності (першокласні високоліквідні активи, термін реалізації яких складає кілька днів без втрати балансової вартості) [38].

Ще один варіант щодо вдосконалення методів оцінювання кредитного портфеля – розробка кредитних продуктів, які відповідатимуть потребам різних клієнтських сегментів, включаючи мікро-, малий та середній бізнес та фізичних осіб. Це дозволяє відповідати різним потребам та характеристикам клієнтів і розширює можливості кредитного портфеля.

Для зменшення кредитного ризику та забезпечення фінансової стійкості банку, можна запровадити підвищення рівня резервування на випадок несплати кредитів. Ця стратегія дозволяє банку відводити додаткові кошти на випадок можливих втрат, які можуть виникнути через невиконання кредитів. Переваги та аспекти цього підходу:

- захист від невиконань. Збільшення рівня резервування дозволяє банку більш ефективно захищати себе від невиконань та збитків, пов'язаних з несплатою кредитів.
- зменшення впливу на фінансові показники. З підвищенням рівня резервування банк може зменшити вплив невиконання на свої фінансові показники.

– управління ризиками. Вищий рівень резервування дозволяє банку більш ефективно управляти кредитним ризиком та передбачати можливі втрати. Він також дозволяє більш гнучко реагувати на зміни в економічних умовах. [39]

Також створення системи виявлення можливих проблем в кредитному портфелі на ранніх стадіях та вчасної реакції на них є важливим завданням для забезпечення стійкості та зменшення ризику в банківському бізнесі. Така система допомагає банку оперативіно реагувати на зміни в поведінці клієнтів та економічних умовах. [40]

Вище перелічені рекомендації враховують сучасні тенденції та технології, що допоможуть банку ефективно оптимізувати свою кредитну діяльність та вдосконалити методи оцінювання кредитного портфеля. Зокрема, вони передбачають створення різноманітних кредитних продуктів, враховуючи потреби різних клієнтських сегментів, використання аналітичних інструментів для поліпшення оцінювання кредитного ризику, збільшення рівня резервування на випадок можливих втрат та впровадження системи виявлення можливих проблем на ранніх стадіях.

Впровадження цих рекомендацій допоможе банкам зберегти стійкість до економічних коливань, підвищити ефективність управління ризиками та підтримати фінансову безпеку. Крім того, ці заходи також сприятимуть покращенню відносин з клієнтами та довірі на ринку, що є важливими факторами для успішної діяльності банку.

Таким чином рекомендації щодо вдосконалення методів оцінювання кредитного портфеля включають в себе використання аналітичних інструментів, диверсифікацію кредитного портфеля, систем резервування та моніторингу. Ці рекомендації спрямовані на покращення методів оцінювання кредитного портфелю та зменшення ризиків для банку.

3.3 Оцінка ефективності управління кредитною діяльністю АТ «Ощадбанк» на основі впровадження рекомендацій

Розглянемо основні показники ризику та прибутковості кредитного портфелю АТ «Ощадбанк за 2022 та станом на 30.09.2023 та здійснимо прогноз на основі впроваджених рекомендацій.

За даними рисунку 3.4 можна зробити висновок, що показник неповернення зріс на 14 %, що означає, що відсоток неповернених кредитів збільшився, що може свідчити про погіршення кредитного портфелю та збільшення кредитного ризику, але рівень ризику також показав зміни знизився з 23 до 17 відсотків, що може вказувати на зменшення відношення витрат на неповернені кредити до загального обсягу кредитів у портфелі, що може свідчити про поліпшення управління ризиками. Рівень концентрації ризику зменшився на 7 %, що вказує на меншу концентрацію ризику в відповідному сегментів порівняно з іншими в кредитному портфелі.

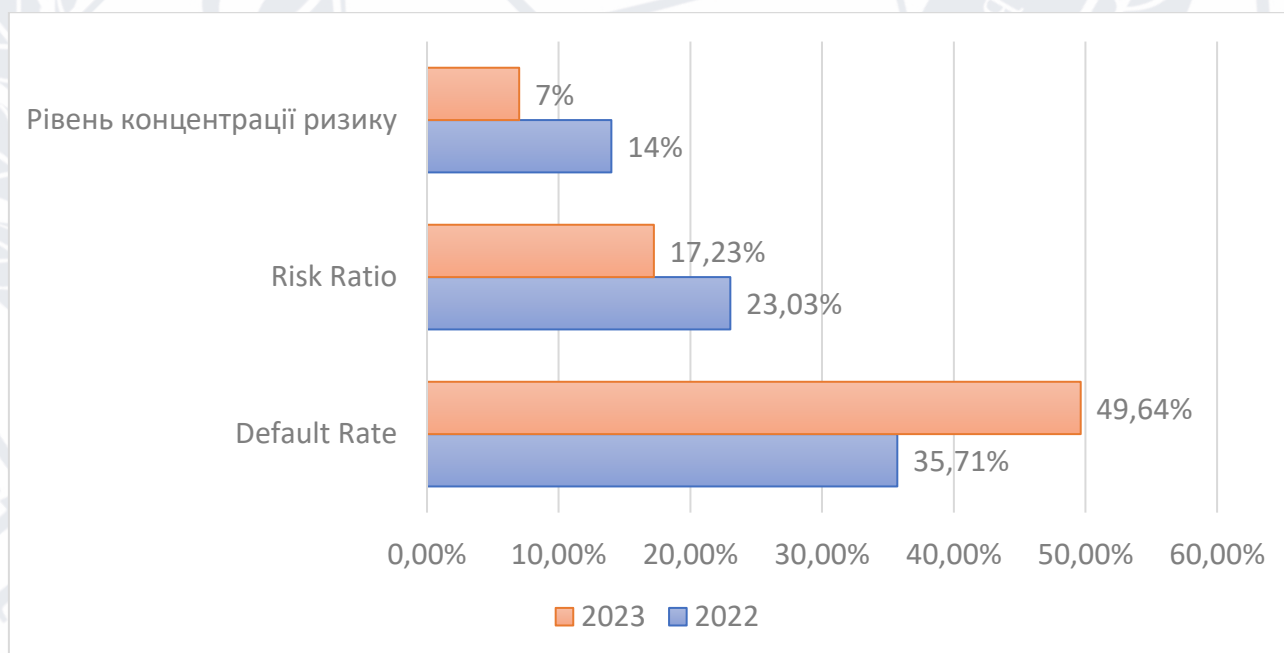

Рисунок 3.4 – Основні показники ризику кредитного портфелю АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором [27, 28]

За наданими даними про кредитний портфель за 2022 та 2023 роки маємо наступні висновки згідно рисунку 3.5, що у 2022 році чистий прибуток склав 32,4 млн. грн, а у 2023 зріс до 58, що може бути пов'язане з покращенням фінансових

результатів кредитного портфелю. Показник маржі збільшився з 0,3 % до 0,55, що вказує на покращення ефективності управління активами та ризиками, а також прибутковості кредитного бізнесу. Показник віддачі від капіталу покращився, оскільки збільшилась ефективність використання власних ресурсів для заробітку та на покращення фінансової продуктивності.

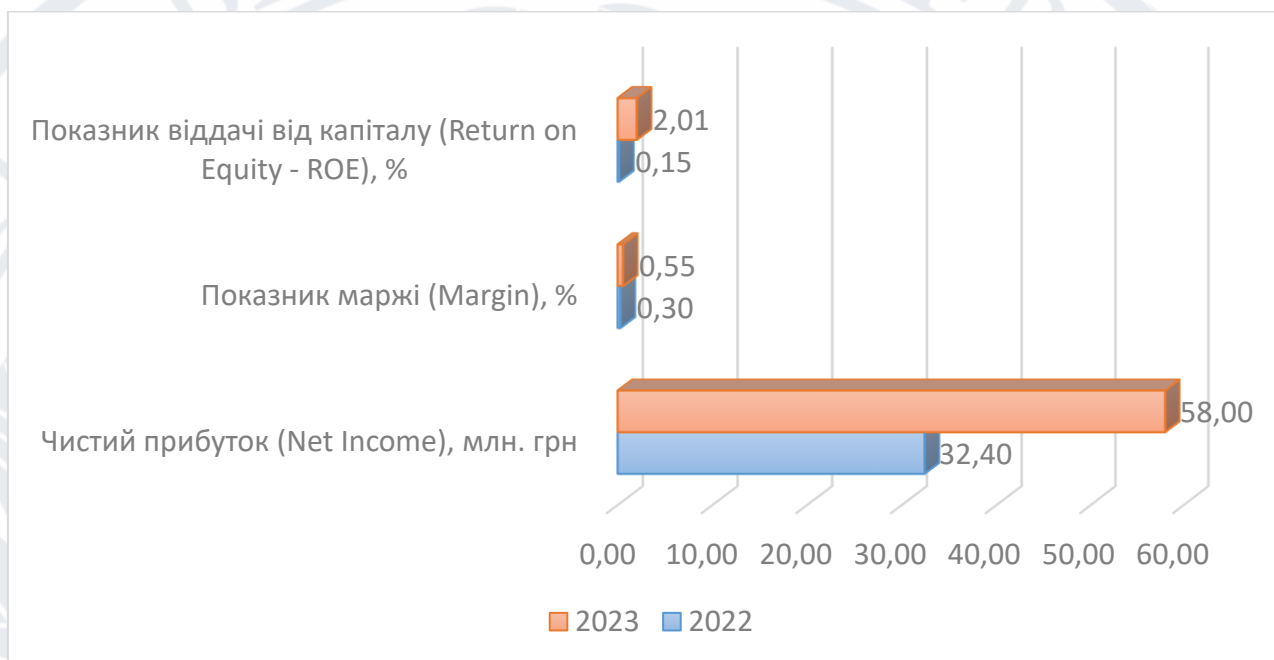

Рисунок 3.5 – Основні показники дохідності кредитного портфелю АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено автором [27, 28]

Загальний аналіз цих показників показує про позитивні тенденції в фінансових результатах кредитного портфелю в 2023 році порівняно з 2022. Зростання чистого прибутку, показника маржі та віддачі від капіталу показують покращення фінансової стійкості та прибутковості кредитного бізнесу в періоді, що аналізується.

Але оскільки в кредитному портфелі спостерігається його нерівномірний розподіл та високий рівень непрацюючих кредитів, а також значний рівень прострочених кредитів, то оцінимо ефективність впроваджених рекомендацій на основі прогнозу даних. Ефективність впроваджених рекомендацій можна оцінити через порівняння показників кредитного портфелю до та після впровадження змін.

Допустимо, що рівень наданих кредитів фізичним особам збільшився на 35% за рахунок покращених умов з кеш-кредитування та іпотечних програм, а рівень наданих кредитів юридичним особам залишився на тому ж рівні. Таким чином розподіл в кредитному портфелі в структурі має позитивну динаміку та більшу збалансованість (див. рис. 3.6).

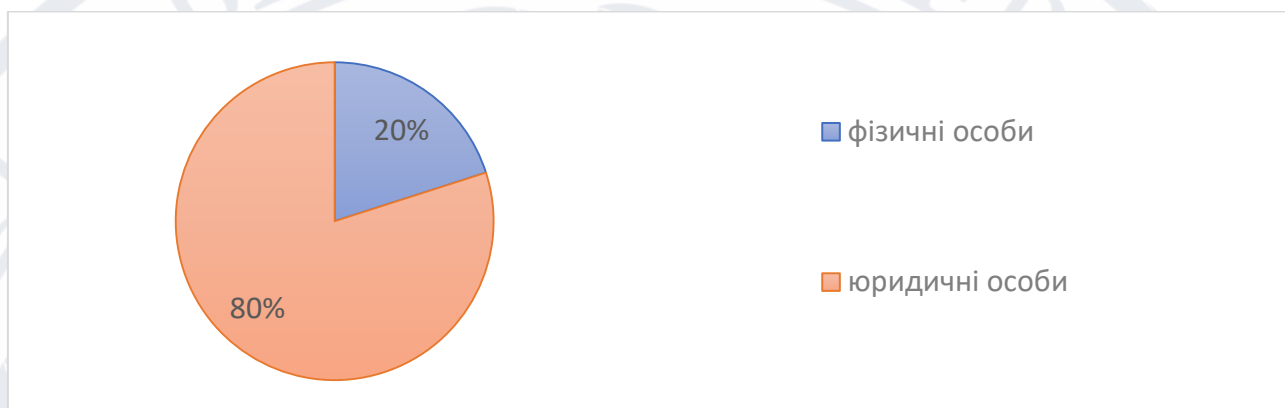

Рисунок 3.6 – Прогнозовані дані структури кредитного портфелю

Джерело: складено автором

За проведеним аналізом (табл. 3.4), прогнозований показник Default Rate складає 37 %. Це високий рівень, що вказує на те, що значна частина кредитів може бути неповернута. Високий показник неповернення може вплинути на фінансові результати та ризики кредитного портфеля, а рівень ризику складає 13%. Це відношення витрат на неповернені кредити до загального обсягу кредитів у портфелі. Значення цього показника важливе для оцінки ефективності управління ризиками. Прогнозований рівень концентрації ризику складає 6 %. Це вказує на відносно низьку концентрацію ризику у певному сегменті портфеля. Прогнозований чистий прибуток становить 59 мільйонів гривень, що відносно не високе значення, що порівняно з попереднім періодом. Прогнозований показник маржі становить 0,66 %, що вказує на низький рівень доходу від кредитного портфеля, але вищий, чим в попередньому періоді. Показник віддачі власного капіталу також показує краще значення.

Згідно прогнозованих значень можна зробити висновок, що концепція вдосконалення оцінювання якості кредитного портфелю працює, але також потребує вдосконалення, щоб ще збільшувати рівень прибутковості кредитного

портфелю. Вважаємо, що банківські аналітики за допомогою представлених показників отримують максимальну інформацію, про подальший розвиток кредитних відносин між потенціальними клієнтами банком, що дозволить оцінити конкурентні позиції і виявити потреби в ресурсах для активних операцій.

Таблиця 3.4 – Прогнозовані показники ризику та дохідності кредитного портфелю

<i>Показник</i>	<i>Прогнозоване значення</i>
Default Rate, %	37%
Risk Ratio, %	13%
Рівень концентрації ризику, %	6%
Чистий прибуток (Net Income), млн грн	59
Показник маржі (Margin), %	0,66
Показник віддачі від капіталу (Return on Equity - ROE), %	3,0%

Джерело: складено автором

Впровадження рекомендацій позитивно вплинуло на показники ефективності та ризику кредитної діяльності банку, хоча спостерігається покращення, прогнозовані значення, такі як високий Default Rate, вказують на необхідність подальшого удосконалення управління кредитним портфелем.

Покращення структури кредитного портфеля може зменшити ризики та підвищити прибутковість.

Загалом, бачимо позитивні тенденції в фінансових результатах та ефективності управління кредитною діяльністю АТ «Ощадбанк», але є потреба в подальшому вдосконаленні для зменшення ризиків та підвищення прибутковості, розробці стратегії розвитку кредитної діяльності банку.

Формування остаточного фінансового результату відбувається в кожній кредитно-фінансовій установі, яка здійснює послуги по фінансовим операціям, зберігає кошти капіталовкладення і надає кредити. Оцінюючи стан роботи кредитного сектору банківської системи України сучасні науковці досить часто характеризують його, як складний, що формується під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. В свою чергу, без чітко обізнаної стратегії розвитку

кредитної діяльності банки не можуть розраховувати в майбутньому на отримання позитивного фінансового результату, захищати конкурентні позиції і в повному обсязі задовольняти соціально-економічні потреби держави. Загальний і недеталізований план подальшого розвитку банку повинен мати розділ з формування і реалізації інноваційної кредитної політики, що дозволить визначити тактичний план і розробити розгорнуту програму з подальшого розвитку кредитних відносин. Вдалий перехід від абстрактного уявлення про визначення напрямку розвитку «інновація-процес» і «інновація-продукт» дозволить конкретизувати плани і досягти мети функціонування банку. Відповідно до цього, проведення аналізу і моніторингу кредитної діяльності банку, розробка ідеологічних підходів мають суттєве значення при формуванні економічного ефекту в майбутньому.

Сучасна оцінка впливу кризи на банківський сектор свідчить [51-55] що українські фінансово-кредитні установи розробляють рекомендації з метою подальшого створення кредитного портфеля, прагнучі досягти мінімізації кредитного ризику і максимізації економічного ефекту. Поєднуючи проблеми функціонування сучасних банків, вважаємо, що ефективність кредитної діяльності залежить від можливості мобілізувати вільні ресурси суб'єктів ринкових відносин і вірно прийняти рішення на всіх етапах функціонування банку, віддаючи особливу увагу факторам зовнішнього походження.

Прояв фінансово-економічної кризи потребує в банківському секторі можливість прийняття гнучких управлінських рішень, які дозволять отримати стабільні позиції банку та отримати остаточний результат від своєї діяльності, максимально наближеного до запланованого. В свою чергу, стратегія розвитку кредитної діяльності банку повинна сприяти моделюванню повноцінних кредитних відносин, які б максимально задовольняли потреби суб'єктів ринкових відносин, що виконати досить складно не враховуючи принцип оптимальності.

Використовуючи наукові розробки провідних вчених [41-45], доцільним вважаємо, відведення стратегії розвитку кредитної діяльності банку одну з

головних позицій в системі стратегічного управління банком, при умові постійної мінливості фінансових ринків. Вдало визначена стратегія кредитної діяльності дозволить покращити якість кредитних продуктів і відновити кредитні відносини в наступному періоді, шляхом планомірного перевлаштуванню всіх ланцюгів кредитної служби банку на оновлений режим роботи. Визначення пріоритетності оцінювання кредитного портфелю – це одне з головних завдань кредитної діяльності, яке має суттєве значення для формування фінансового результату, як банку, так і подальшого розвитку суспільства, в якому банки виконують роль прискорювача оновлення виробничого процесу.

Огляд наукових досліджень циклічності розвитку економіки держави [46,47] свідчить про необхідність поступового переходу банківських установ на режим врахування коливань економічної активності суб'єктів кредитних відносин, що дозволить попереджати управлінські рішення і своєчасно застосовувати методичне забезпечення кредитної політики банку, сприяючи мінімізації ризику і максимізації ринкової вартості банку. Недовіра потенційних клієнтів до банківської системи в період прояву фінансової кризи не дозволяє банкам сформувати ресурсну базу і уповільнює процес його власного розвитку. Водночас, лише клієнти обираються банк і кредитні продукти, змушуючи кредитні установи здійснювати моделювання кредитних відносини заздалегідь і підтримувати необхідність їх подальшого розвитку.

Таким чином, стратегія, в основу якої покладено концепцію вдосконалення оцінки кредитного портфелю банків, є необхідною складовою сучасного розвитку банківської системи і суспільства, яка дозволить банкам удосконалити кредитні відносини максимально враховуючи власні інтереси та клієнтів.

Доведено, що економічний цикл України триває 18 років, що співпадає з середнім економічним циклом С. Кузнеца [48].

Вважаємо, що сучасна концепція структурування економічного циклу з розподілом його на дві основні фази (підйом і спад) є більш універсальною в

плані дослідження і моделювання, яка може враховувати традиційний розподіл суб'єктів кредитних відносин на фізичних і юридичних осіб.

Володіючи обмежений період часу конкурентними перевагами банкам необхідно швидко реагувати на зміни кредитного ринку і регулювати стратегію розвитку кредитної діяльності використовуючи цінові і нецінові інструменти.

Я. Кривич пропонує для вибору стратегії подальшого розвитку банку розмежувати п'ять базових зон [48], які визначають подальший розвиток банку в залежності від рівня ризику його інноваційного потенціалу: I зона «лідера» – високих показників; II зона «претендента на лідерство» – зона відносно високих показників; III зона «послідовника» – зона середніх показників; IV зона «фахівця» – зона низьких показників; V зона «приспосованця» – зона критичних показників. Кожній із зон притаманні рекомендації щодо формалізації стратегічної поведінки банку.

Слід вважати, що представлені стратегії знаходять відображення у подальшому розвитку кредитних відносин в межах розвитку формування і реалізації кредитної політики банку (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Розподіл стратегій подальшого розвитку кредитних відносин банку з урахування економічного циклу С. Кузнеца

Суб'єкти кредитних відносин	Спадна хвиля	Висхідна хвиля
Юридичні особи	<ul style="list-style-type: none"> – стратегія конгломератної диверсифікації; – стратегія концентрованого росту; 	<ul style="list-style-type: none"> – стратегія утримання досягнутих позицій; – стратегія захисту ринкових позицій;
Фізичні особи	<ul style="list-style-type: none"> – стратегія утримання досягнутих позицій; – стратегія захисту ринкових позицій; 	<ul style="list-style-type: none"> – стратегія конгломератної диверсифікації; – стратегія концентрованого росту;
Юридичні і фізичні особи	<ul style="list-style-type: none"> – стратегія центральної диверсифікації; – стратегія диверсифікованого зростання; – стратегія горизонтального інтегрованого зростання; – стратегія вертикального інтегрованого зростання; – стратегія обережного просування. 	

Джерело: складено автором на основі [48]

Представлені стратегії розвитку кредитних відносин можна розподілити на універсальні та спеціалізовані. Універсальні стратегії розвитку формування і реалізації інноваційної кредитної політики банку – це стратегії на прийняття рішення з використання яких суттєво не впливають спадна та висхідна хвиля економічного циклу. Спеціалізовані стратегії – це стратегії на прийняття рішення з використання яких впливають спадна та висхідна хвиля економічного циклу.

Вибір стратегії розвитку кредитної діяльності банку залежить від місії банку, тому, вважаємо необхідним виділення «регульованої стратегії», яка враховує пріоритетні напрямки розвитку держави. Більшість науковців підтверджують, що ситуація світової фінансової кризи підштовхує фінансово-кредитні інститути використовувати стратегічне управління. Оцінюючи ефективність роботи команди з інноваційного розвитку слід зазначити, що Bank of America впровадив 18 % власних інноваційних розробок, з яких, 55,6 % рекомендовані для подальшого використання всією банківською системою [49].

Враховуючи наведену статистичну інформацію і раніше представлену характеристику стратегій слід зазначити, що вони займуть досить стабільні позиції в системі стратегічного управління банком, не вступаючи з іншими елементами в протиріччя, і сприятимуть підвищенню його ринкової вартості. Успішність кредитної діяльності банку залежить від ефективності роботи системи компланс-контролю й адекватного стимулювання інноваційної діяльності банківського персоналу на всіх його етапах.

Висновки до розділу 3.

Розроблена концепція спрямована на покращення оцінки кредитного ризику та управління кредитним портфелем для забезпечення стійкості та ефективності кредитних операцій. Ця концепція представляє собою комплексну систему теоретичних та методологічних принципів, які визначають сутність, ціль, завдання та основи оцінки якості кредитного портфелю. Вона також охоплює різноманітні організаційні та практичні підходи до підвищення якості кредитного портфелю банку.

Застосування концепції покращення якості кредитного портфеля у банку сприятиме підвищенню якості його кредитних операцій та забезпечить більш ефективне використання ресурсів, що дозволить максимізувати отримання прибутку при оптимізації витрат. Це сприятиме збільшенню надійності та конкурентоспроможності банку.

Запропоновано рекомендації щодо покращення методів оцінювання якості кредитного портфелю, що включають в себе вдосконалення діючих та використання новітніх технологій та критеріїв.

Здійснено оцінку основних показників ризику та прибутковості кредитного портфелю АТ «Ощадбанк» та здійснено прогнозування ефективності впроваджених рекомендацій.

ВИСНОВКИ

Особливості сучасного розвитку економічних процесів підтверджують необхідність наявності управлінських дій в кожній зі сфер життєдіяльності людства. Неодноразово вченими підкреслювався особливий статус банківської системи в її роль яку виконують комерційні банки. У даному випадку запропоновано розглянути комерційний банку не як складову банківської системи, а як самостійну організаційну структуру, що має певну мету своєї діяльності і повинна поєднувати інтереси держави, власників, клієнтів банку і персоналу. Прогресивність дій банківського сектору характеризується підвищенням темпів росту ВВП, що підтверджує розвиток реального сектору економіки і сприяє підвищенню соціально-економічної захищеності населення.

В той же час, відповідно сформульованій меті і завданням були отримані наступні результати:

- обґрунтовано сутність та необхідність кредитного портфелю банку, як характеристику структури та якості виданих позик, які можуть бути класифіковані за заздалегідь обраними критеріями (параметрами), що відповідають певним цілям управління, тобто сформований кредитний портфель є своєрідним відображенням результатів банківського кредитного менеджменту;
- досліджено внутрішні (перелічити) та зовнішні (перелічити) фактори впливу на якість кредитного портфелю на основі сучасного стану ринку банківського кредитування;
- охарактеризовано методики оцінки якості кредитного портфелю банку, зазначено їх позитивні та негативні риси, зазначено, щоб виявити підвищення ефективності кредитної діяльності банку, згідно з запланованим рівнем доходності та відповідного рівня ризику, банки проводять аналіз кредитного портфелю у двох напрямках: аналіз структури та динаміки та якісний аналіз кредитного портфелю;

- сформовано власне твердження щодо поняття «кредитний портфель», як якісно сформована сукупність наданих кредитів банком під певний відсоток з метою одержання прибутку;
- проаналізовано діяльність АТ «Ощадбанк» на ринку кредитних послуг в Україні, зазначивши, що акціонерне товариство «Ощадбанк» на ринку банківських послуг з 1991 року та за цей період наростив активи та запровадив безліч програм з кредитування роздрібного бізнесу, а також і корпоративного сектору та бізнесу. Частка Ощадбанку в сукупному кредитному портфелі серед загальної кількості банків в Україні близько 10%. Обсяг кредитного портфелю Ощадбанку збільшився на 8 % за останні три роки, а обсяги активів за п'ять років на 37 %. Частка непрацюючих кредитів більше половини, але має тенденцію до зменшення, що пов'язане з управлінням кредитною заборгованістю та збільшення критеріїв до підбору позичальників. В структурі кредитного портфелю більше 80% займають юридичні особи;
- визначено основні характеристики кредитних продуктів АТ «Ощадбанк» для фізичних та юридичних осіб, а саме: кредитна карта MORE, іпотечне кредитування, кеш-кредит (кредит, який надається готівкою, на споживчі цілі), автокредитування;
- проаналізовано структуру кредитного портфелю та оцінено основні показники його прибутковості. Ситуація з простроченими кредитами покращилась, оскільки збільшився рівень доходів населення та банк здійснює реструктуризацію простроченої заборгованості, шляхом відстрочення платежу за кредитом на 6 місяців, що дозволяє клієнту покращити свій фінансовий стан. Резервування під кредитні ризики банком здійснюється щорічно, але ця частка зменшується у зв'язку з покращенням якості кредитного портфелю. АТ «Ощадбанк» дотримується всіх нормативів Національного банку України, рівень доходності кредитного портфелю до 10 %, в процентних доходах банку відсоткові доходи від кредитних операцій складають більше 40 % та процентні доходи перевищують процентні витрати в 1,5-2 рази в середньому. Кредитна

діяльність банку є ефективною, оскільки чистий спред має позитивне значення і його значення свідчить про незначене перевищення ставки сплачених відсотків та наданих кредитів. Банк немає збитків від кредитної діяльності про що свідчить додатне значення показника чистої процентної маржі;

– запропоновано модель покращення оцінки якості кредитного портфелю, як комплексу методів, які можна використовувати в поєднанні, що дасть більший ефект, або можуть бути використані окремо, що залежить від ситуації на ринку кредитування, для зменшення кредитного ризику та забезпечення фінансової стійкості банку, запропоновано запровадити підвищення рівня резервування на випадок несплати кредитів;

– запропоновано рекомендації для методів оцінки якості кредитного портфелю, що включають в себе використання аналітичних інструментів, диверсифікацію кредитного портфеля, систем резервування та моніторингу. Ці рекомендації спрямовані на покращення методів оцінювання кредитного портфелю та зменшення ризиків для банку. Економічна доцільність такого підходу до визначення основних напрямків подальшого розвитку кредитної діяльності банку обумовлена тим, що ефективність кожного елемента впливає на остаточний результат кредитної діяльності комерційного банку, який є взаємозалежним і породжують ефект синергії;

– оцінено ефективність управління кредитною діяльністю АТ «Ощадбанк» на основі прогнозування даних на запропонованих рекомендаціях, хоча впровадження рекомендацій позитивно позначилося на результативності та ризику кредитних операцій банку, спостерігається поліпшення, але прогнозовані показники, зокрема високий рівень неповернення кредитів (Default Rate), вказують на необхідність подальшого вдосконалення управління кредитним портфелем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петрушко Я. Р. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. №20. С. 166-170. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/20_2_2018ua/37.pdf (дата звернення: 02.04.2023)
2. Владика Ю. П., Охріменко В. В. Особливості формування кредитного портфеля комерційного банку. *Finance: Theory And Practice*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 2021. С. 181-182.
3. Моніторинг кредитного портфелю банку. URL: <https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib> (дата звернення 04.04.2023)
4. Вербовенко І. В., Жарікова О. Б. Управління кредитним портфелем банку. *Страховий ринок України: виклики в період дії воєнного стану та перспективи подальшого розвитку*. матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 17 листоп. 2022. С. 13-16.
5. Крючко Л. С., Сидоренко А. В. Управління кредитним портфелем комерційного банку. *Економіка і суспільство*. 2017. №13. С. 1139-1142.
6. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 04.04.2023)
7. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 04.04.2023)
8. Затворницький К. С. Критерії оцінки якості кредитного портфеля банку. *Фінансовий простір*. 2018. №4 (32). С. 99-106.
9. Лінтур І. В., Ковач С. С. Напрями дослідження ризиковості кредитних операцій в банківському бізнесі. *Економіка і суспільство*. 2021 №25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-16> (дата звернення: 04.04.2023)
10. Ческідова І. О, Бурковська А. В. Економічні нормативи як інструмент банківського регулювання та нагляду. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації*. матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 13 травня 2022. С. 52-56.

11. Золота Н. І., Панухник О. В. Методика оцінювання якості кредитного портфелю. *Інновації у глобальній біржовій сфері та банківській діяльності*. 2021. №2. С. 102-104.

12. Запорожець С. В., Тригуб Ю. П. Управління якістю кредитного портфеля банку в період воєнного стану. *Фінансовий простір*. 2022. №4 (48). С.71-77.

13. Белікова Т. В., Пушкіна М. С. Методи аналізу якості кредитного портфеля банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. №4 (1). С. 35-40.

14. Щербатих Д. В. Сучасні методи стрес-тестування банківської системи України. *Економіка і суспільство*. 2018. №19. С. 1210-1218

15. Прошуття О. А., Полтініна О. П. Узагальнення методів оцінки кредитного портфеля банку. *Фінанси очима студентів: матеріали студ. наук.-практ. конф., м. Харків, 23 травня 2017*. С. 147-148

16. Тріль А. М., Музичка О. М. Методичні підходи до оцінювання якості банківських кредитів. *Тенденції та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України в умовах глобальних викликів та загроз: матеріали III наук.-практ. конф., м. Львів, 22 травня 2018*. С. 60-62

17. Метод Монте-Карло. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Метод_Монте-Карло (дата звернення 28.04.2023)

18. Скоринг. Дія – офіційний державний портал. URL: <https://business.diaa.gov.ua/en/handbook/big-data/skorinng> (дата звернення 29.04.2023)

19. Як працює банківський скоринг. Finance.ua – незалежний український фінансовий портал. URL: <https://finance.ua/> (дата звернення: 29.04.2023)

20. Купалова Г. І. Теорія економічного аналізу. URL: https://pidru4niki.com/1584072015160/ekonomika/teoriya_ekonomichnogo_analizu (дата звернення: 30.04.2023)

21. Про схвалення методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках України: Рішення Правління Національного банку України від 03.12.2018 р. № 814-рш. *Верховна рада*

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-18#Text> (дата звернення: 02.04.2023)

22. Ощадбанк. Офіційний сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/> (Дата звернення 01.10.2023)

23. Консолідована фінансова звітність та звіт незалежного аудитора за рік, що закінчився 31 грудня 2018 року. Ощадбанк – офіційний сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення 01.10.2023)

24. Консолідована фінансова звітність та звіт незалежного аудитора за рік, що закінчився 31 грудня 2019 року. Ощадбанк – офіційний сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення 01.10.2023)

25. Консолідована фінансова звітність та звіт незалежного аудитора за рік, що закінчився 31 грудня 2020 року. Ощадбанк – офіційний сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення 01.10.2023)

26. Консолідована фінансова звітність та звіт незалежного аудитора за рік, що закінчився 31 грудня 2021 року. Ощадбанк – офіційний сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення 01.10.2023)

27. Консолідована фінансова звітність та звіт незалежного аудитора за рік, що закінчився 31 грудня 2022 року. Ощадбанк – офіційний сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення 01.10.2023)

28. Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців, що закінчилися 30 вересня 2023 року. Ощадбанк – офіційний сайт. URL: <https://www.oschadbank.ua/> (дата звернення 01.10.2023)

29. Цільовий споживчий кредит. ПУМБ – офіційний сайт. URL: https://www.pumb.ua/credit/loan_products (Дата звернення 18.12.2023).

30. Кредит готівкою. Приватбанк – офіційний сайт. URL: <https://privatbank.ua/kredity/cash-loan> (Дата звернення 18.12.2023)

31. Кредит готівкою. ОПТ банк – офіційний сайт. URL: <https://www.otpbank.com.ua/privateclients/crediting/cash-loan/> (Дата звернення 18.12.2023)

32. Консолідована проміжна фінансова звітність за дев'ять місяців, що закінчилися 30.09.2023. Приватбанк – офіційний сайт. URL: https://static.privatbank.ua/files/PB_ConsUkr_30.09.2023.pdf (дата звернення 18.12.2023)

33. Консолідована проміжна фінансова звітність за дев'ять місяців, що закінчилися 30.09.2023. ОТП банк – офіційний сайт. URL: https://www.otpbank.com.ua/upload/medialibrary/5c5/98obh6s4lbiy2nmh94jgo0ekosjk2zlh/3Q_UKR-OTP_SA_FY23fsu_wcol_sign.pdf (дата звернення 18.12.2023)

34. Проміжна скорочена фінансова звітність за 9 місяців 2023 року. ПУМБ – офіційний сайт. URL: <https://about.pumb.ua/content/cmsfile/ua/pdf> (дата звернення 18.12.2023)

35. Halyna Velykoivanenko, Svitlana Savina, Dmitriy Kolechko and Vladyslav Ben' (2018). Building the ensembles of credit scoring models. *Neuro-Fuzzy Modeling Techniques in Economics*, 7(1), 21-43. doi:10.21511/nfmte.7.2018.02

36. Lyn C. Thomas, David B. Edelman, Jonathan N. Crook - Credit Scoring and its Applications. URL: <https://epubs.siam.org/doi/pdf/10.1137/1.9780898718317.fm> (дата звернення 10.10.2023)

37. Матеріали інтернет-порталу PaySpace Magazine. Кредитний скоринг: як фінансові установи визначають, чи можна нам дати у борг. URL: <https://psm7.com/uk/analytics/chernovik-6.html> (дата звернення 18.12.2023)

38. Пустовгар С. А., Коваленко Д. М. Управління ризиками кредитного портфелю банку на основі аналізу альтернатив їх мінімізації. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. № 202 «Економічні науки».* 2019. С. 55-65. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/5745/1/8.pdf> (дата звернення 18.12.2023)

39. Матеріали інформаційного сайту Букліб. Формування резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку. URL: <https://buklib.net/books/32666/> (Дата звернення 10.10.2023)

40. К. К. Андрєєва. Аналіз кредитного портфеля комерційного банку. URL: <http://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/7831631C-F5E2-4871-82754283C058474A.pdf>

(дата звернення 10.10.2023)

41. Єгоричева С. Б. Інноваційна стратегія банків: сутність та класифікація. *Банківська справа*. 2019. № 6. С. 63-72.

42. Крамаренко Г. О., Сдобнікова К. Є. Управління кредитними ризиками в системі банківського менеджменту. *Ефективна економіка*. Дніпропетровський аграрний університет. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=81> (дата звернення 27.12.2023)

43. Матлага Л. О. Іноземний капітал та його вплив на розвиток банківської системи України. *Наука й економіка*. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. 2013. Випуск 1(29). С. 43-49

44. Пересадько Г. О., Ніколаєва К. О. Інноваційні стратегії банку. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 1. С. 169-173. URL: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua> (дата звернення 27.12.2023)

45. Panasenko A. A. Genesis of banking intermediation theories. *European Applied Sciences*. 2013. №1. С. 504-507

46. Fikret Dülger and Zeynel Abidin Ozdemir “Current Account Sustainability in Seven Developed Countries”. *Journal of Economic and Social Research* 7(2), 47-80. 2010.

47. Keynes, J. M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*, 1936. URL: <http://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory/index.htm> (дата звернення 27.12.2023)

48. Кривич Я. М. Інноваційний потенціал банку як фактор вибору стратегії подальшого розвитку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. Збірник наукових праць. 2011. Випуск 1 (10). С. 86-90.

49. Report to the Congress on the Profitability of Credit Card Operations of Depository Institutions, Board of governors of the federal Reserve system, June 2022. URL: <http://www.federalreserve.gov/publications/other-reports/files/ccprofit2022.pdf> (дата звернення 27.12.2023)

50. Шуліка Б. В., Чуб П. М. Вплив COVID-19 на банківський сектор економіки України. *Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтерн. конф., м. Київ, 23 березня 2020. С. 289-292

51. Дзюблюк О. В. Економічний розвиток і банківський сектор в умовах глобальної пандемічної кризи. *Фінанси України*. 2020. № 6. С. 25–55.

52. Бровко Л. І. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 85-89. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/1449> (дата звернення 26.12.2023)

53. Мельник О. О. Проблемні кредити: аналіз якості кредитного портфеля банків України. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 1 (63). С. 200-211.

54. Табенська Ю. В. Аналіз та оцінка якості кредитного портфелю банку. *Молодий вчений*. №8 (60). С. 397-399.

55. Дем'яненко І. В., Бандура Ю. В. Роль НБУ в формуванні кредитного портфеля комерційного банку. *Ефективна економіка*. 2020. №2. С. 1-8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7650> (дата звернення 26.12.2023)